

บทที่ 2

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแบบ Slow Tourism ในภาคเหนือตอนบนที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ได้ทำการศึกษาทบทวนแนวคิด ข้อมูล จากเอกสารวิชาการ รายงาน หนังสือ และเว็บไซต์ ในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุและแนวคิดด้านการท่องเที่ยว

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

2.1.1 ความหมายของผู้สูงอายุ

ปี พ.ศ. 2525 ที่ประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุโดยองค์การสหประชาชาติ กำหนดมาตรฐานว่า ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เรียกว่า “ผู้สูงอายุ” ส่วนสถาบันแห่งชาติเกี่ยวกับผู้สูงอายุของสหรัฐอเมริกากำหนดว่า ผู้สูงอายุวัยต้น (Young Old) คือ อายุระหว่าง 60-74 ปี เป็นวัยที่ยังไม่ชรามาก และอายุ 75 ปีขึ้นไป จึงจะถือเป็นวัยชราอย่างแท้จริง (Old Old) สำหรับประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติของไทยแบ่งผู้สูงอายุเป็นผู้สูงอายุตอนต้น คือ อายุ 60-69 ปี และผู้สูงอายุตอนปลาย คือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป

คณะกรรมการวิสามัญสวัสดิการผู้สูงอายุและการพัฒนาสังคมวุฒิสภา (2534: 1) ได้กล่าวถึง ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิง เป็นประชากรที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าของชาติเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งเป็นผู้ถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่เยาวชนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี

Birren (อ้างถึงใน จรัสวรรณ เทียนประภาส และพัชรี ดันศิริ, 2536: 2) ได้กล่าวว่า การกำหนดว่าใครเป็นผู้ชรา นั้นควรพิจารณาประกอบกันทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านชีวภาพ ด้านจิตใจ และด้านสังคม ส่วนด้านชีวภาพจะคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงและความสามารถในการใช้ศักยภาพของร่างกาย เป็นเกณฑ์ ทางด้านจิตใจจะพิจารณาถึงความสามารถในการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อม ความสอดคล้องในการรับรู้ การจดจำ การรับความรู้ใหม่ๆ การใช้เหตุผล การมองภาพพจน์ตนเอง และแรงกระตุ้นในตน ส่วนทางด้านสังคมนั้นก็จะพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบเป็นสำคัญ

สุรกุล เจนอบรม (2541: 6) กล่าวว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลในวัยสุดท้ายของวงจรชีวิต ซึ่งวงจรชีวิตนั้นเริ่มตั้งแต่ทารก วัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา ในสังคมดั้งเดิมกำหนดการเป็นผู้สูงอายุ โดยใช้บทบาทที่บุคคลนั้นๆ ทำอยู่ในสังคมเป็นเกณฑ์ คือ บทบาทที่แสดงถึงความเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบสูงในสังคม ส่วนในปัจจุบันใช้อายุเป็นเกณฑ์กำหนดความสูงอายุ ซึ่งแตกต่างกันไปในสังคมของแต่ละประเทศ เช่น บางประเทศกำหนด 55 ปี บางประเทศกำหนด 65 ปี และตัวเลขเหล่านี้คือ เกณฑ์อายุปลดเกษียณตนเองจากการปฏิบัติงานตามที่แต่ละประเทศกำหนดไว้นั่นเอง

อุบลรัตน์ เฟิงสถิตย์ (2546: 7) กล่าวว่า ผู้สูงอายุในสังคมไทย หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายในลักษณะของการเสื่อมถอย การเจริญเติบโตของร่างกายและความต้านทานโรคน้อยลง ความสามารถด้านการปรับตัวและบทบาททางสังคมของแต่ละบุคคลจะมีความสามารถที่แตกต่างกันออกไป

จากความหมายของผู้สูงอายุที่กล่าวมาข้างต้นสำหรับการศึกษานี้ ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป มีการเสื่อมสภาพของร่างกาย เช่น มีกำลังวังชาลดลง มีความเชื่องช้ามากขึ้นและความสามารถในการใช้ศักยภาพของร่างกายลดลง ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและสังคม ขึ้นอยู่กับลักษณะนิสัย สภาพร่างกาย และการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและสังคมของแต่ละบุคคล เหตุที่ใช้อายุ 55 ปี เป็นเกณฑ์เนื่องจากการสำรวจ และจัดทำสถิตินักท่องเที่ยวต่างชาติโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาใช้เกณฑ์อายุ 55 ปี

2.1.2 การเปลี่ยนแปลงในผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่อยู่ในวัยสุดท้ายของชีวิต และเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ อันเนื่องมาจากกระบวนการของความชรา (Aging Process) หรือความชรา (Aging) ของผู้สูงอายุก่อให้เกิดปัญหาตามมา ได้มีผู้ศึกษาถึงสภาพปัญหาของผู้สูงอายุนั้นสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงใน 3 ประการใหญ่ๆ คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและอารมณ์ การเปลี่ยนแปลงทางด้านทางสังคม ดังนี้ (มัลลิกา มัติโต และรัตนา เพ็ชรอุไร, 2542: 3-25 และศรีเรื่อน แก้วกังวาน, 2545: 541-548)

1) การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย ได้แก่

- ระบบกล้ามเนื้อและกระดูก พบว่า มีการฝ่อของกล้ามเนื้อ โดยเฉพาะที่ส่วนขา กำลังการหดตัวของกล้ามเนื้อจะลดลงตามลำดับหลังอายุ 30 ปี และลดลงเร็วขึ้นหลังอายุ 50 ปี กล้ามเนื้ออ่อนกำลังทำให้สูญเสียความแข็งแรงของข้อและกระดูกที่ตีส่วน

- กระดูกจะบางลง และหักง่าย หมอนรองกระดูกสันหลังจะกร่อนเสียความยืดหยุ่น ข้อเสื่อมตามวัย ปวดตามข้อ และทำให้เกิดอุบัติเหตุระหว่างการเคลื่อนไหวได้ง่าย
- ระบบประสาทสัมผัส เช่น ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง ประสาทสัมผัส ต่างๆ เหล่านี้รับรู้ช้าลง
 - ผิวหนัง ความยืดหยุ่นของผิวหนังลดลง ปริมาณไขมันที่สะสมใต้ผิวหนังก็ลดลง ทำให้ผิวหนังเป็นรอยเหี่ยวย่น เกิดจุดด่างดำ ตกกระ เซลล์ที่ผิวหนังแบ่งตัวช้าทำให้การหายใจของบาดแผลที่ผิวหนังช้าลง
 - ระบบการหายใจและการไหลเวียนโลหิต เชื้อบุผนังหัวใจด้านในหนาขึ้น มีคลอเรสเตอรอลแทรกในผนังหลอดเลือด ทำให้หลอดเลือดแข็งตัว ขาดความยืดหยุ่น การไหลเวียนของเลือดช้าลงทำให้หัวใจต้องทำงานหนักขึ้น เกิดหัวใจเต้นผิดจังหวะ และหัวใจวายได้ง่าย นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังมีอาการหน้ามืดเป็นลมได้ง่าย เกิดจากเลือด ไปเลี้ยงสมองไม่ทันขณะที่มีการเปลี่ยนท่า
 - ระบบประสาท เซลล์สมองและเซลล์ประสาทลดลง โดยเฉพาะหลังอายุ 60 ปีไปแล้ว จะลดลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเซลล์จำนวนดังกล่าวลดจำนวนลง ทำให้ขนาดของสมองห่างกว้างออก สมองบางส่วนจะฝ่อตัวมากกว่าส่วนอื่น เช่น ส่วนที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการมองเห็น “สมองน้อย” ซึ่งรับผิดชอบเกี่ยวกับการประสานงานของกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ จะค่อยประสิทธิภาพทำให้เคลื่อนไหวช้า มีอาการสั่นตามร่างกายได้ จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ยาก แก้ปัญหาต่างๆ ได้ไม่ดี และจะลืมง่ายในเหตุการณ์ปัจจุบัน แต่จะสามารถจำเรื่องเก่าๆ ได้ดี
 - ระบบทางเดินอาหาร ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ฟันจะหัก ต่อม น้ำลายขับน้ำลายออกมาน้อยลง การเคลื่อนไหวของกระเพาะอาหารและลำไส้ช้าลง ทำให้ท้องอืดอาหารไม่ย่อย นอกจากนี้ทำให้การดูดซึมอาหารน้อยลง จึงทำให้ผู้สูงอายุขาดสารอาหารได้ง่าย
 - ระบบทางเดินปัสสาวะ เกิดการเสื่อมหน้าที่ของไต ทำให้ไตขับถ่ายของเสียได้น้อยลง ถ่ายปัสสาวะบ่อยเนื่องจากกระเพาะปัสสาวะมีความจุที่น้อยลง ผู้สูงอายุบางรายอาจปัสสาวะขัดโดยเฉพาะผู้ชายจากต่อมลูกหมากโต ส่วนในเพศหญิงอาจมีการกลั้นปัสสาวะไม่อยู่เพราะกล้ามเนื้ออุ้งเชิงกรานหย่อนเนื่องจากการคลอดบุตรหลายคน

- ระบบต่อมไร้ท่อ มีการผลิตฮอร์โมนของต่อมไร้ท่อน้อยลง ตับอ่อนผลิตอินซูลินได้น้อยลง ทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสเป็นเบาหวานได้ง่ายกว่าวัย
 - ระบบภูมิคุ้มกัน เป็นระบบของร่างกายที่ประกอบด้วยระบบย่อยๆ อีกหลายระบบทำงานประสานกันในการต่อสู้กับเชื้อโรคที่มีอยู่แล้วในร่างกายหรือที่จะเข้ามาใหม่ในผู้สูงอายุระบบภูมิคุ้มกันมักจะบกพร่อง
- 2) การเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์และจิตใจ การเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์และจิตใจเป็นผลเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและสังคมด้วย เพราะความเสื่อมของอวัยวะต่างๆ และสภาพแวดล้อมต่างๆ จะมีผลต่ออารมณ์และจิตใจของผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลมาจากการสูญเสียในด้านต่างๆ เช่น การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก การสูญเสียสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ การสูญเสียสัมพันธภาพในครอบครัวเนื่องจากบุตรธิดามักจะมีครอบครัวกันแล้ว
- 3) การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เนื่องจากอายุมากขึ้นความเสื่อมโทรมของอวัยวะต่างๆ มีมากขึ้นความแข็งแรงและประสิทธิภาพการทำงานลดลง จึงทำให้ผู้สูงอายุต้องมอบภารกิจให้คนอื่นและเกษียณตัวเองจากการทำงาน บางคนเคยดำรงตำแหน่งระดับสูงหรือเป็นผู้นำครอบครัวหรือเป็นกำลังสำคัญของครอบครัวสามารถสั่งการต่างๆ ได้ มีรายได้พอที่จะเลี้ยงดูตนเองและคนอื่นได้ แต่เมื่อเป็นผู้สูงอายุหน้าที่บทบาทสำคัญก็เปลี่ยนแปลงไปหรือหมดไป การพบปะหรือติดต่อกับคนอื่นจึงลดลงด้วย

2.1.3 ความต้องการของผู้สูงอายุ

ความต้องการ หมายถึง สิ่งที่เป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิต และพัฒนาศักยภาพที่มนุษย์พอใจ ความต้องการเกิดขึ้นกับบุคคลไม่มีวันจบสิ้น และเปลี่ยนแปลงได้ทุกขณะ โดยเฉพาะผู้สูงอายุยังมีความต้องการในด้านการยอมรับการดูแล และการมีกิจกรรมต่างๆ ในสังคม เพื่อต้องการให้สังคมยอมรับ

สุธีรา นุ้ยจันทร์ (อ้างถึงใน จารี ทองคำสิง, 2538: 28-29) สรุปได้ว่า ความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ความต้องการทางด้านร่างกาย คือ ปัจจัยที่เหมาะสมกับวัยและสภาพร่างกาย ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจเพื่อความมั่นคงในชีวิตไม่เป็นภาระของลูกหลานและสังคม ความต้องการทางด้านจิตใจ คือ ต้องการความรักเอาใจใส่ ความยกย่องนับถือ ความต้องการทางด้านสังคม คือ การยอมรับยกย่องจากสังคมและชุมชน โดยมีส่วนร่วมในสังคม ชุมชน เพราะถือว่ายังสามารถใช้ความรู้สติปัญญาให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมได้ ต้องการลดภาระพึ่งพาผู้อื่น ต้องการหาความรู้เพิ่มเติมประสบการณ์ใหม่ๆ ในสังคม

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2534: 24-26) ได้แบ่งความต้องการของผู้สูงอายุไว้ 3 ประเภท ดังนี้

- 1) ความต้องการทางกาย ความต้องการทางด้านนี้ ได้แก่ ความต้องการด้านปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และการรักษาพยาบาล
- 2) ความต้องการทางสังคมเป็นความต้องการที่เกี่ยวข้องกับความต้องการด้านจิตใจ ได้แก่ ความยกย่องนับถือ ความสำคัญ การเป็นเจ้าของ ความมีโอกาสทำในสิ่งที่ปรารถนา ความต้องการเหล่านี้ หากได้รับการตอบสนองก็จะทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข รู้จักตนเอง รับรู้ว่าคุณค่า และส่งผลถึงความสุข ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ
- 3) ความต้องการทางเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุไม่คิดจะเป็นเพียงผู้คอยรับความช่วยเหลือจากครอบครัวและผู้อื่นแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องการที่จะเป็นผู้มีบทบาทคือยังต้องการมีงานทำ และมีรายได้เพื่อช่วยตนเอง

สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุต้องการที่จะใช้ชีวิตหรือดำเนินกิจกรรมที่อิสระ มีโอกาสใช้เวลาว่างร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะในวัยเดียวกัน เพราะการเรียนรู้และการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุก็นั้นมีความสำคัญการได้รับความรู้ใหม่ๆ วิธีการใหม่ๆ ที่เจริญก้าวหน้าจะทำให้เป็นคนทันต่อเหตุการณ์ การตอบสนองจากความต้องการ จึงทำให้เกิดความรักตนเอง รักผู้อื่น รักธรรมชาติ มองตนเองอย่างมีคุณค่า จึงจำเป็นที่จะต้องจัดกิจกรรมต่างๆ ที่หลากหลาย และเน้นความแปลกใหม่ท้าทายความสามารถ

2.1.4 ปัญหาของผู้สูงอายุ

เนื่องจากผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน และมักจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่เสื่อมถอยลง เช่น อวัยวะต่างๆ ในร่างกายเสื่อมโทรมลง ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง เป็นต้น ทำให้ผู้สูงอายุมักจะพบกับปัญหาต่างๆ หลายประการ ตัวอย่างเช่น จากการศึกษาผู้สูงอายุของ มาลินี วงษ์สิทธิ์ และศิริวรรณ ศิริบุญ (2544: 118-119) และสุรีย์ กาญจนวงศ์ และคนอื่นๆ (2540: 20-22) พบปัญหาของผู้สูงอายุ ดังนี้

- ปัญหาสุขภาพ
- ปัญหาด้านรายได้
- ปัญหาด้านการรักษาพยาบาล
- ขาดคนดูแลยามเจ็บป่วย
- ปัญหาด้านจิตใจ
- ปัญหาการปรับตัวเข้ากับคนในบ้าน

2.1.5 การปรับตัวของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุเป็นวัยที่ส่วนต่างๆ ของร่างกายค่อยๆ เสื่อมสภาพลง อวัยวะต่างๆ เริ่มเสื่อมสภาพลง ซึ่งผู้สูงอายุแต่ละคนต่างก็มีการปรับตัวที่แตกต่างกัน ดังนั้น การจัดกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุจึงต้องพิจารณาให้เหมาะกับผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม ดังนี้

- 1) กลุ่มที่ยอมรับความจริง บังคับตนเองได้ และสามารถปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ผู้สูงอายุในกลุ่มนี้จะชอบกิจกรรมของหมู่คณะปรับตัวและเสริมสร้างบุคลิกภาพช่วยเหลือ และทำประโยชน์ในสังคมตามความรู้ ความสามารถ
- 2) กลุ่มที่พยายามต่อสู้กับความหวาดหวั่น ไม่แน่นอนของชีวิต พยายามบังคับตนเองให้มีใจสู้ไม่ยอมแพ้ แม้กระทั่งสังขาร ไม่ยอมรับว่าตนเองแก่การปรับตัวก็เป็น ไปในทางที่ไม่คิดสร้างสรรค์ประโยชน์อะไรให้แก่สังคมใช้เวลาว่างหาความสุขเพลิดเพลินให้ตนเอง ไม่อยากแก่ พยายามรักษาสุขภาพ และยังมีแว้วมาในรูปแบบ รส กลิ่นเสียงและอื่นๆ อยู่
- 3) กลุ่มที่รู้สึกว่าจะไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น ความชรา ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีความรู้สึกเศร้า สิ้นหวัง หดหู่ใจ ท้อแท้ต่อการปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไม่สามารถอยู่ในสังคมได้ใช้เวลาว่างไปในทางผิดไม่เกิดประโยชน์ทำให้ขาดกำลังใจ เบื่อหน่ายต่อชีวิต สุขภาพจิตเสื่อม และอาจจะส่งผลเป็นโรคประสาทได้

การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุควรเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่า ยังมีคุณค่า สามารถที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ได้อย่างมีความสุข ดังนี้

- (1) กิจกรรมสำหรับผู้เกษียณอายุ เป็นกิจกรรมเชิงปฐมนิเทศหรือแนะแนวเพื่อการเตรียมตัวและปรับตัวในด้านต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม
- (2) เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมในการปรับตัวต่อความเสื่อมถอยของร่างกาย เพราะภารกิจของชีวิตวัยสูงอายุที่จำเป็นมาก คือ การดูแลสุขภาพร่างกาย
- (3) กิจกรรมส่งเสริมการปรับตัวให้เหมาะสมกับรายได้ ที่ลดลงและภาวะการออกจากงาน กิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ ให้ความรู้เรื่องการใช้จ่าย มีการจัดสัมมนาเกี่ยวกับวิธีเพิ่มรายได้ การฝึกงานอาชีพงานอดิเรกที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุ เช่น งานจักสาน งานปั้น งานถักทอ ทำสวน ไม้ดอก ไม้ผล ฯลฯ
- (4) กิจกรรมช่วยส่งเสริมการปรับตัวต่อการจากไปของกลุ่มสมรส และการอยู่ตามลำพัง เช่น การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

- (5) เป็นกิจกรรมที่ไม่ใช้กำลังมาก คือ กิจกรรมด้านการเล่นกีฬา การออกกำลังกาย ผู้สูงอายุ การออกกำลังกายให้เหมาะสมไม่มากหรือน้อยเกินไป เช่น การเดินเล่น การวิ่งเหยาะๆ ถีบจักรยาน เล่นกอล์ฟ พายเรือ ว่ายน้ำระยะสั้นๆ เป็นงานอดิเรกไม่ควรหักโหมหรือใช้กำลังมาก
- (6) เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมโอกาสคบหาสมาคมกับบุคคลอื่น ผู้สูงอายุต้องการเพื่อนและมีกลุ่มบุคคลร่วมวัย (Peer Group) ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตที่ดีกิจกรรมในลักษณะนี้ ได้แก่ การจัดอยู่ค่ายครอบครัว การเข้าร่วมกิจกรรมของชมรม สมาคม เช่น การแข่งหมากรุก กอล์ฟ จัดอภิปราย และสนทนาในหัวข้อต่างๆ การฝึกทำอาหาร และจัดโปรแกรมนำเที่ยวเพื่อให้ได้พักผ่อนและสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นๆ
- (7) กิจกรรมที่สนับสนุนชี้แนะแนวทางการปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและสังคม กิจกรรมนั้นเป็นกิจกรรมที่สมาชิกต้องใช้เหตุผลให้การยอมรับนับถือในความสามารถและประสบการณ์ของผู้สูงอายุ กิจกรรมนี้ ได้แก่ การสัมมนา อภิปราย บทบาทของผู้สูงอายุต่อสังคมให้ความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง อาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์การเข้าร่วมการฝึกอบรมเยาวชน เพื่อถ่ายทอดศิลปวิทยาการต่างๆ
- (8) เป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือการปรับปรุงและจัดสภาพที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับวัยสูงอายุโดยคำนึงถึงความปลอดภัยเข้าออกสะดวก มีเครื่องอำนวยความสะดวก อาจจัดในรูปแบบการอบรมชี้แจงแนะนำให้แก่ผู้สูงอายุ

2.1.6 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมผู้สูงอายุ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมผู้สูงอายุ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัวปัจจัยด้านภาวะสุขภาพ และปัจจัยด้านสังคม ดังนี้

- 1) ปัจจัยด้านส่วนบุคคล ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ และอายุ เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ ซึ่งส่งผลกระทบต่อดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในสังคม (สุทิน อ่อนอุบล, 2541: 24)
- 2) ปัจจัยด้านครอบครัว สังคมไทยเป็นสังคมที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรม ทำให้ลักษณะโครงสร้างของครอบครัวไทยเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายไปเป็นครอบครัวเดี่ยว ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความหวาดคนเข้าใจ ทำให้ต้องพึ่งพาองค์กรของรัฐที่จะให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ (คณะกรรมการการศึกษาวัฒนธรรมและกิจการผู้สูงอายุ, 2529: 3 และสุทิน อ่อนอุบล, 2541: 127)

- 3) ปัจจัยด้านภาวะสุขภาพ ผู้สูงอายุเป็นวัยที่มีการเสื่อมถอยของร่างกาย ปัญหาสุขภาพกายจึงเป็นปัญหาสำคัญที่สุดปัญหาหนึ่งของผู้สูงอายุ โดยเกริกศักดิ์ บุญญานุพงษ์ และ สุรีย์ บุญญานุพงษ์ (2533: 18) พบว่า ปัญหาที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ประสบได้บ่อย คือ ปัญหาสุขภาพอนามัยโดยเฉพาะผู้สูงอายุในชนบท และบรรลู่ ศิริพานิช (2533: 32) พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุไทยที่มีอายุยืนยาวและสุขภาพแข็งแรงจะทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพมากกว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่แข็งแรงและการรับรู้ภาวะสุขภาพมีความสัมพันธ์กับการใช้บริการสุขภาพของผู้สูงอายุ ขณะที่โสภิตา เมธาวิ (2535: 15) พบว่า ผู้สูงอายุที่รับรู้ว่าคุณภาพดี มีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุมากกว่าผู้สูงอายุที่รับรู้ว่าคุณภาพไม่ดี
- 4) ปัจจัยด้านสังคม การที่บุคคลจะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ นั้น จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนให้กำลังใจจากบุคคลใกล้ชิดและรอบข้าง โดย Kaplan, Cassel, and Gore (1977: 48) กล่าวว่า แรงสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การติดต่อของบุคคลต่างๆ ในสังคมที่ทำให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้รับความพึงพอใจและได้รับการตอบสนองตามต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับ Lin, Hunter, and Perry (อ้างถึงใน สุขมนัส วงศ์กุญชร, 2537: 40) ที่กล่าวว่า แรงสนับสนุนทางสังคมเป็นการติดต่อของบุคคลเป็นรายบุคคล รายกลุ่มหรือชุมชนขนาดใหญ่ก็ได้ ซึ่งการติดต่อดังกล่าวทำให้บุคคลแสดงออกในด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมจนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของหรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคม นอกจากนี้ Cobb (1976: 300) สรุปว่า แรงสนับสนุนทางสังคม คือ การที่บุคคลได้รับข้อมูลที่ทำให้ตนเองเชื่อว่าบุคคลให้ความรัก ความเอาใจใส่ เห็นคุณค่า และยกย่องตนเองทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเป็นจุดที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลายๆ อย่างผสมกัน ดังแนวคิดของนักวิชาการต่อไปนี้

Mill and Morrison (1992: 263) แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) ในด้านความสวยงาม ความน่าประทับใจ สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) ในเรื่องที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก หรือบริการอื่นๆ ปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructures) ในเรื่องระบบการสื่อสารและสาธารณูปโภค การขนส่ง (Transportation) และการต้อนรับอย่างมิตรไมตรี (Hospitality)

McIntosh and Goeldner (1986: 200) แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วยทรัพยากรท่องเที่ยว
ธรรมชาติ ปัจจัยพื้นฐาน ระบบการขนส่ง สิ่งอำนวยความสะดวก การต้อนรับอย่างมิตรไมตรีและ
ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

Bhatia (1986: 139-140) กล่าวถึงองค์ประกอบพื้นฐานแหล่งท่องเที่ยวว่าจะต้อง
ประกอบด้วย

- 1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยว
เดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจทางด้านวัฒนธรรม เช่น
โบราณสถาน สิ่งก่อสร้างที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ สิ่งดึงดูดใจทางธรรมชาติ
เช่น ทิวทัศน์ ได้แก่ พืช สัตว์ ทะเล ภูเขา สวนสาธารณะ เทศกาลต่างๆ เช่น การแสดง
นิทรรศการ งานมหกรรม ศิลปะ ดนตรี ประเพณี การละเล่น เป็นต้น
- 2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) ถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยวและเป็นส่วน
ที่เสริมให้แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากยิ่งขึ้น ได้แก่ โรงแรม สถานบันเทิงต่างๆ
รวมทั้งสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ รวมถึงการเข้าถึงสถานที่ได้รวดเร็ว ปลอดภัย และ
สะดวกสบายยิ่งขึ้น ดังนั้นการก่อสร้างปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) เช่น ระบบขนส่ง
ระบบการสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง
ในแหล่งท่องเที่ยว (Collier and Harraway (อ้างในชูสิทธิ์ ชูชาติ 2544: 21)
- 3) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง
ที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงจุดที่น่าสนใจได้ ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง
(Transportation) ประกอบด้วย เส้นทาง ยานพาหนะ สถานี และผู้ประกอบการการ
ขนส่ง ซึ่งต้องสะดวกสบายและสามารถพานักท่องเที่ยวเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว
อื่นๆ ที่น่าสนใจ หากแหล่งท่องเที่ยวใดที่การคมนาคมขนส่งไปไม่ถึงแหล่งท่องเที่ยว
นั้นก็จะเป็นลดคุณค่าลง ตรงกันข้ามแหล่งท่องเที่ยวใดที่การคมนาคมเข้าถึงอย่าง
สะดวกสบายก็จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากกว่า

บุญเลิศ จิตต์วัฒนา (2542: 45-56) กล่าวว่า การที่จะให้มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม
ทรัพยากรท่องเที่ยวใดๆ ก็ตามย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจ เช่น ความสวยงามของธรรมชาติ
ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน สถานที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

- 2) ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มีบริการอำนวยความสะดวก น้ำประปา ไฟฟ้า การสื่อสาร การขนส่ง ที่พักแรม อาหาร นำเที่ยว จำหน่ายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น
- 3) ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง ถือเป็นปัจจัยสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง

โดยสรุปแล้วแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้นั้นจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ องค์ประกอบด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว องค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวก องค์ประกอบด้านการคมนาคมขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ องค์ประกอบทั้ง 3 จะช่วยสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบาย และสามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ใกล้เคียงได้โดยสะดวก รวมทั้งมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายมีความสนุกสนานเพลิดเพลินจากการเดินทางท่องเที่ยว ได้รับทั้งความรู้ ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่นๆ

2.3 แนวคิดการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดใจให้ผู้คนเดินทางมาเยือนถิ่นนั้น ซึ่งมีทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มีคุณค่าที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งเทศกาลและงานประเพณีประจำปีที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวออกได้เป็น 3 ประเภท (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542: 64-67) ได้ดังนี้คือ

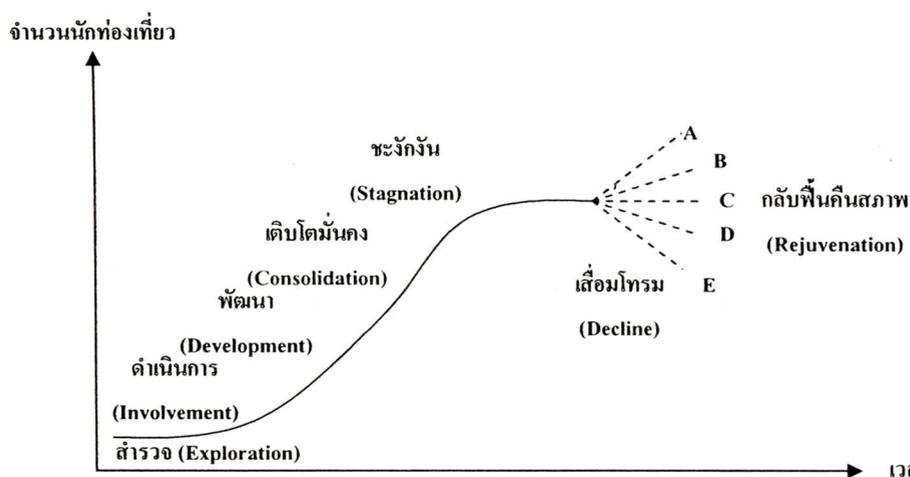
- 1) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ โดยเกิดจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพตามธรรมชาติที่มีความสวยงาม น่าสนใจต่อการเดินทางเที่ยวชม เป็นรมณีสถาน (สถานที่ให้ความสนุกสนาน ตื่นเต้น บันเทิง มีความสุข มีความประทับใจ และความทรงจำ) รวมถึงบริเวณที่มนุษย์เข้าไปปรุงแต่งเพิ่มเติมจากธรรมชาติในบางส่วน
- 2) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามประ โยชน์ของมนุษย์ ทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและได้สร้างเสริมในสมัยปัจจุบัน ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา เป็นผลงานทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรมและจิตรกรรม มีความงามทางสุนทรียศิลป์

(ความรู้สึกที่เห็นคุณค่าของความงามวิจิตร งามตระการ และอลังการ) เป็นสิ่งที่แสดงถึงอารยธรรม และความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่น

- 3) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม เป็นผลงานทางประเพณี ความเชื่อ การดำรงชีวิต แต่ละกลุ่มชนที่มีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม โดยยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้นไว้ให้อนุชนรุ่นหลังเห็นคุณค่า มีความภาคภูมิใจที่จะปฏิบัติตาม ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ของสังคมที่มีผลต่อการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทาง ไปเยือน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

Butler, R.W. (1980) นักภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวได้อธิบายไว้ในวารสาร Canadian Geographic เรื่อง The Concept of a Tourist Area Cycle of Evaluation: Implication for Management of Resources ว่าแหล่งท่องเที่ยวจะประสบกับวงจรวิวัฒนาการ 6 ขั้นตอน คือ การสำรวจ การดำเนินการ การพัฒนา การเติบโตมั่นคง การชะงักงัน และความเสื่อมโทรมหรือกลับฟื้นคืนสภาพ (รูปที่ 2.1) ตามแนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 6 ระยะ ของ Butler จะเห็นได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมโทรมเสมอไป Butler ได้อธิบายไว้ว่าเริ่มแรกของการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวถูกค้นพบโดยนักท่องเที่ยวที่ชอบแสวงหาและรักการผจญภัย ต่อมาเมื่อประสบกับภาวะการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว การท่องเที่ยวของมวลชนก็เริ่มเข้ามาเมื่อเวลาผ่านไปจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นนั้นจะค่อยๆ ลดลงและมาถึงภาวะการชะงักงัน ซึ่งในที่สุดแหล่งท่องเที่ยวจะเข้าสู่วงจรแห่งความเสื่อมความนิยมหรืออาจจะกลับฟื้นคืนสู่ความนิยมอีกครั้งหนึ่งโดยการอาศัยการเพิ่มสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวหรือการจัดการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่แต่ก่อนนั้นยังไม่ได้รับการพัฒนาที่มากพอ ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้การบริหารและการจัดการที่ถูกต้องเหมาะสมจึงจะสามารถฟื้นตัวให้ดีขึ้นกว่าเดิมได้

รูปที่ 1- 2.1 ขั้นตอนตามแนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 6 ระยะ ของ Butler

อัยฎางค์ โปราธานนท์ (2541) ได้กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ใดๆ จะต้องไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อแหล่งท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นผลเสียทางด้านกายภาพ ด้านสังคมวัฒนธรรมและด้านเศรษฐกิจ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว นอกจากจะได้รับความเพลิดเพลินและการพักผ่อนแล้วควรจะได้เรียนรู้ถึงลักษณะของธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น และไม่ทำลายคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว และในส่วนของประชาชนในท้องถิ่นควรจะได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวด้วย เพื่อจะได้ตระหนักถึงคุณค่าและช่วยดูแลบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพดีต่อไป

การพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนนั้น จะต้องอาศัยการดำเนินการในหลายๆ องค์ประกอบควบคู่กันไป เช่น การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนาสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนาจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เป็นต้น ซึ่งในการวางแผนการพัฒนาแต่ละด้าน ต้องยึดแนวทางและแนวความคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นหลักและดำเนินการควบคู่กันอยู่ตลอดเวลา แต่ถ้าขาดการดำเนินการด้านใดด้านหนึ่งไป ก็จะทำให้เกิดผลกระทบจากการท่องเที่ยวในแง่ลบ ซึ่งทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่บรรลุถึงเป้าหมายและการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ยั่งยืน

2.5 แนวคิดความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity)

มนัส สุวรรณ (2538) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ไว้ในหนังสือนิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ ว่าธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ย่อมมีขีดจำกัดความสามารถที่จะรับได้อยู่ระดับหนึ่ง ระดับความสามารถที่จะรับได้นี้แตกต่างกันไปตามความแตกต่างทางด้านกายภาพและชีวภาพของพื้นที่และกิจกรรมของมนุษย์ที่กระทำในพื้นที่นั้น ซึ่งหากมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เกินขีดจำกัดนี้ไปแล้ว จะทำให้สภาพและความสมดุลของพื้นที่สูญเสียไปจนเกิดปัญหาต่อเนื่องอื่นๆ ตามมา โดยความสามารถที่จะรองรับได้นี้สามารถแยกพิจารณาเป็น 3 ประเด็นคือ

- 1) ความสามารถที่จะรองรับได้ทางกายภาพ คือ ลักษณะหรือสภาพทางกายภาพของสถานที่ที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ชัดเจน เช่น ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดจำนวนการก่อสร้างของสิ่งก่อสร้างในพื้นที่ว่าได้มากน้อยเพียงใด
- 2) ความสามารถที่จะรองรับได้ทางสังคม คือ ความสามารถของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะพัฒนาเพื่อให้บริการแก่ผู้มาเที่ยว โดยไม่ทำให้เกิดภาวะแออัด
- 3) ความสามารถที่จะรองรับได้ทางนิเวศ คือ ความสามารถของสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติในบริเวณสถานที่และในบริเวณใกล้เคียงที่จะสามารถรับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

2.6 เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540: 3-12, 3-14) ได้ทำการศึกษาเพื่อกำหนดเกณฑ์เบื้องต้นเพื่อคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีการจัดการระบบนิเวศที่ยั่งยืน และมีการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ รวมทั้งมีการจัดการโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

- 1) เกณฑ์ศักยภาพของทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากสภาพทรัพยากร โดยเน้นความสำคัญของระบบนิเวศ ลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ดังนี้

- ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพธรรมชาติดั้งเดิมหรือหากมีการดัดแปลง ตกแต่งบ้างในบางส่วนก็จะต้องคงสภาพเดิมไว้เป็นหลัก ทั้งนี้หากเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สร้างขึ้นใหม่ การจำลองสภาพ การผสมผสานหรือตกแต่งใหม่ โดยไม่ใช่ระบบนิเวศที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ จะมีค่าความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้อย
 - องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ พิจารณาความสำคัญของระบบนิเวศในพื้นที่ เช่น ความสมบูรณ์ ความหลากหลาย ความสัมพันธ์ที่เป็นระบบ และพิจารณาในองค์ประกอบด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่เพิ่มความดึงดูดใจ ทั้งนี้องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นมากจะแสดงถึงระดับศักยภาพที่สูง
- 2) เกณฑ์ศักยภาพของการจัดการ พิจารณาจากสภาพการจัดการในปัจจุบันซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงโอกาสในการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้สูงขึ้น ได้แก่
- การจัดให้มีการให้ความรู้และการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาจากรูปแบบการจัดสื่อความหมาย กิจกรรมการให้ความรู้ที่มีลักษณะของการจัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
 - การจัดการด้านการป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากการจัดกิจกรรมการรักษาและคุ้มครองสิ่งแวดล้อมว่ามีประสิทธิภาพเพียงใด เช่น มาตรการควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อม การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มาตรการควบคุมจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว การจัดสิ่งบริการ
 - องค์กรที่ทำหน้าที่ในการจัดการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ โดยพิจารณาจากรูปแบบองค์กรที่ทำหน้าที่บริหารจัดการ ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการ

จากรุจน์ กลิ่นดีป्ली (2541: 32-33) สรุปหลักเกณฑ์การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวไว้ว่าจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ดังนี้

- 1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ ได้แก่ การดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะหรือมีความมีเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ วัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่น ความสำคัญของระบบนิเวศในพื้นที่ รวมทั้งปัจจัยดึงดูดอื่นๆ ได้แก่ ภูมิทัศน์ ความยากง่ายในการเข้าถึงพื้นที่ ฤดูกาล

- 2) องค์ประกอบด้านการจัดการ ได้แก่ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก การรักษาความปลอดภัยในการท่องเที่ยว การจัดการด้านความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ การควบคุมด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) ไม่ให้มีการท่องเที่ยวเกินขีดความสามารถในการรองรับ (Over Carrying Capacity) การควบคุมกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่
- 3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ ได้แก่ ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ โอกาสในการสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม
- 4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม ได้แก่ รูปแบบการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวขององค์กรท้องถิ่น การมีส่วนร่วมควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวของประชาชนในท้องถิ่น ความสนใจและความพึงพอใจของประชาชนในท้องถิ่นต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550) ได้จัดทำคู่มือ “การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว” เพื่อจัดอันดับความเร่งด่วนในการพัฒนา โดยใช้หลักเกณฑ์สำคัญ 2 เกณฑ์ คือ

- 1) หลักเกณฑ์การ ประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความสำคัญ ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ย่อย ดังนี้
 - ความมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป โดยพิจารณาจากการเป็นที่รู้จักของชุมชน/ท้องถิ่น/จังหวัด/ภูมิภาค/จังหวัด/ประเทศ
 - เอกลักษณะ/คุณค่าเฉพาะเชิงการท่องเที่ยวโดยพิจารณาจากความเป็นเอกลักษณ์ ตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ความสวยงามตามธรรมชาติ คุณค่าทางโบราณคดี คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ
 - สร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น/จังหวัด/ประเทศ โดยพิจารณาจากการสร้างเสริมรายได้ให้กับ ชุมชน/อำเภอ/จังหวัด/ประเทศ
 - สร้างเสริมความสามัคคี/ความภาคภูมิใจให้กับท้องถิ่น โดยพิจารณาจากการสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ/ความผูกพันต่อชุมชนท้องถิ่นและความเข้มแข็งในการดำรงรักษาเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละประเภทแหล่งท่องเที่ยว ทำให้มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

- สร้างความเจริญให้กับชุมชน ด้านสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ โดยพิจารณาจากการมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ฯลฯ
 - อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาจากความเป็นธรรมชาติ/การรักษา/การเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ
 - การอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างทางโบราณคดี/ประวัติศาสตร์ โดยพิจารณาจากการดูแลรักษา ทำนุบำรุง การบูรณะเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์
 - อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพิจารณาจากวัฒนธรรมของชุมชนให้ได้รับการดูแลรักษา เช่น การแต่งกาย ภาษา การเล่นการแสดง และวิถีชีวิตของท้องถิ่น
 - คุณค่าทางวิชาการและการเรียนรู้ โดยพิจารณาจากการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์/สิ่งแวดล้อม/ศิลปวัฒนธรรม/วิทยาศาสตร์
 - เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ/นันทนาการแก่ชุมชน โดยพิจารณาจากระดับการให้บริการจากท้องถิ่นขึ้นไปจนถึงระดับประเทศและนานาชาติ
- 2) หลักเกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความเสื่อมโทรม ดังนี้
- ด้านกายภาพ ประกอบด้วยคุณลักษณะ 4 ประการ ดังนี้
 - เส้นทางที่เข้าถึงจากภายนอก โดยพิจารณาจากความชำรุด/เหมาะสมทุกฤดูกาล
 - เส้นทางที่เชื่อมภายในแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากความชำรุด/ความเพียงพอของเส้นทางที่เชื่อมภายในแหล่งท่องเที่ยว
 - ป้ายสื่อความหมาย โดยพิจารณาจากความเพียงพอ/ความชัดเจนของป้ายบอกเส้นทางสู่แหล่งท่องเที่ยว
 - ด้านสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ
 - ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
 - ห้องน้ำ/ห้องสุขา
 - ที่จอดรถ
 - ร้านอาหาร-ร้านขายของที่ระลึก
 - ที่พัก
 - ระบบไฟฟ้า
 - ระบบน้ำประปา

- ไตรคมนาคม
- คุณค่าของแหล่ง/ทรัพยากรการท่องเที่ยว
 - ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
 - ความสุนทรีย์และความสวยงามของธรรมชาติ
 - สิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์และโบราณสถาน
 - คุณค่าทางประวัติศาสตร์
 - คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม/ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - คุณค่าทางวิชาการและการเรียนรู้
- ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ – สังคม
 - การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอาชีพของชุมชน โดยพิจารณาถึงคนส่วนใหญ่ในชุมชน ได้เปลี่ยนอาชีพหลักไปสู่อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
 - ผลกระทบต่อรายได้ชุมชน โดยพิจารณาจากความไม่แน่นอนของรายได้ของชุมชน/รายได้ลดลง
 - การก่อให้เกิดปัญหาสังคม โดยพิจารณาจากปัญหาอาชญากรรม/ค่าครองชีพ/เพศพาณิชย์
 - ความขัดแย้งของชุมชนในสังคม โดยพิจารณาจากการแก่งแย่ง/การทะเลาะวิวาท
 - การทำลายจิตสำนึกชุมชน โดยพิจารณาจากความเห็นแก่ตัว/การขาดความร่วมมือของชุมชน

สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2548) กำหนดดัชนีชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

- 1) ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ความสามารถในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่ โดยยึดตามหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2) การจัดการเพื่อให้เกิดความยั่งยืน หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแลการดำเนินงาน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 3) การสร้างจิตสำนึกและให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม

- การสร้างจิตสำนึก หมายถึง การกระทำที่ก่อให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบสนใจใส่ใจและการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม
 - การให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งธรรมชาติและ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน/ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน หรือชุมชนนั้น รวมทั้งการกระจายรายได้ หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

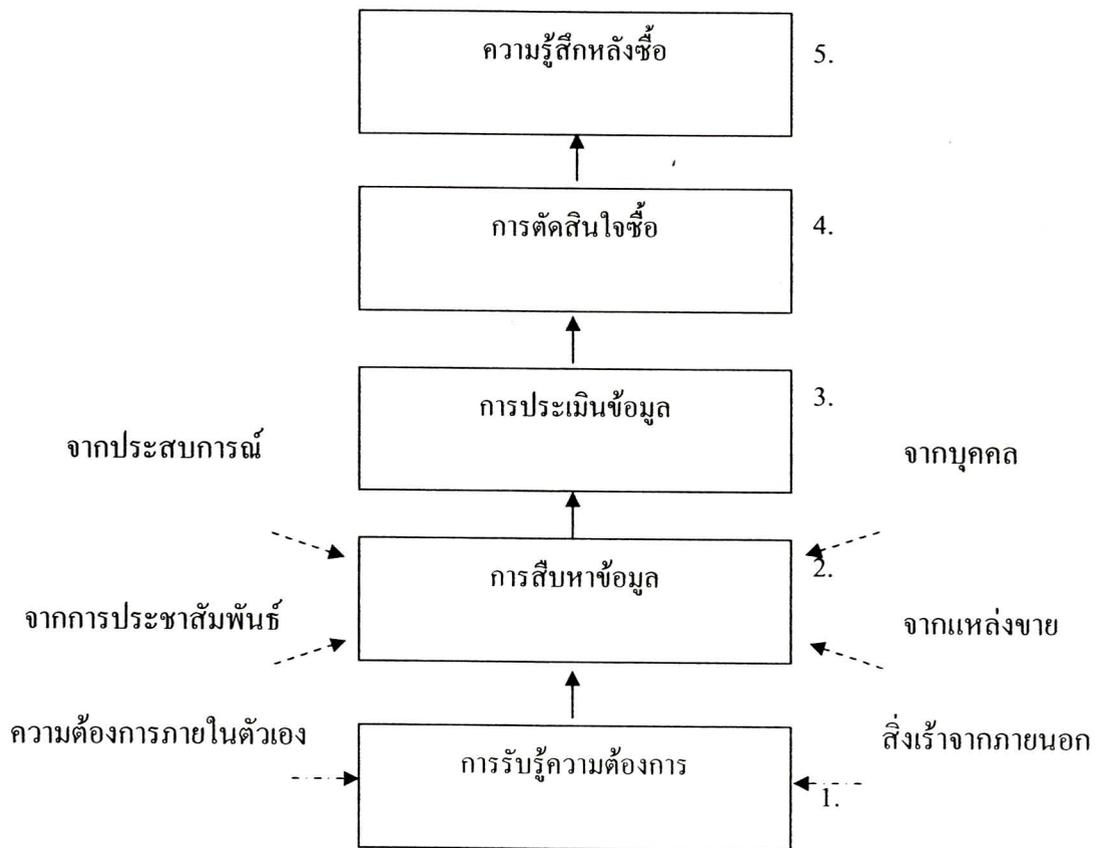
2.7 กระบวนการตัดสินใจท่องเที่ยว

เมื่อนักท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะเกิดกระบวนการในการตัดสินใจเพื่อเดินทาง โดยความรวดเร็วของกระบวนการตัดสินใจจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวคนนั้น เช่น ระดับความคุ้นเคยกับวิธีการเดินทางและสถานที่ที่จะไปท่องเที่ยว หากมีการเดินทางบ่อยหรือมีความคุ้นเคยกับสถานที่เป็นอย่างดี กระบวนการตัดสินใจก็อาจจะรวดเร็วขึ้น (ทักษิณา คุณารักษ์, 2546: 99) ซึ่งกระบวนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน (รูปที่ 1-2.2) ดังนี้

- 1) การรับรู้ถึงความต้องการ (Need Recognition) ความต้องการที่จะเดินทางท่องเที่ยวเกิดขึ้นเมื่อคนเราเกิดการรับรู้ถึงความแตกต่างระหว่างสภาวะที่แท้จริง (Actual State) ของตน และสภาวะที่ปรารถนา (Desire State) จึงเกิดการตระหนักถึงปัญหาหรือความต้องการของตนเอง ความต้องการที่จะเปลี่ยนบรรยากาศจากความซ้ำซาก จำเจ หรือบรรยากาศรอบข้างที่คุ้นเคยไปยังที่แปลกใหม่ ซึ่งความต้องการที่จะเดินทางเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือ จากภายในตัวผู้เดินทางเอง (Internal Factors) และจากสิ่งเร้าภายนอก (External Factors) นอกจากนี้ ความต้องการที่ทำให้คนอยากเดินทางยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ ความพร้อมด้านเวลา วันหยุดที่ติดต่อกัน กำลังทรัพย์ และปัจจัยด้านอื่นๆ ที่จำเป็น (ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, 2532: 23)
- 2) การค้นหาข้อมูล (Information Search) ผู้ที่ได้รับการกระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะเดินทางท่องเที่ยวอาจจะแสวงหาข้อมูลหรือไม่ก็ได้ กล่าวคือ ถ้าแรงขับที่จะเดินทางมีมากก็อาจจะซื้อทันทีโดยไม่ค้นหาข้อมูล สำหรับแหล่งที่ใช้ค้นหาข้อมูลมีหลายแหล่ง ได้แก่ กลุ่มบุคคล (Personal Source) เช่น ครอบครัว เพื่อน ญาติ องค์กรต่างๆ

(Commercial Sources) เช่น บริษัทนำเที่ยว สื่อประชาสัมพันธ์ (Public Sources) เช่น นิตยสารการท่องเที่ยว บทความในหนังสือพิมพ์ฯ (วารุณี ดันติวงศ์วานิช, 2545: 106) ซึ่งแหล่งข้อมูลที่มีผลต่อนักท่องเที่ยวมากที่สุด คือ ข้อมูลจากบุคคลต่างๆ ทั้งโดยการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ การบอกเล่าแบบปากต่อปากหรือการบอกต่อ (Word of Mouth)

- 3) การประเมินทางเลือก (Information Evaluation) เป็นการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆ และการเปรียบเทียบข้อมูลในด้านต่างๆ โดยคำนึงสิ่งที่จะได้รับมากที่สุด (Les Lumsdom, 1997: 46) เช่น ด้านของราคา สถานที่ท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในระหว่างการเดินทาง โดยปกติการประเมินทางเลือกของผู้ที่จะเดินทางอาจพิจารณาอย่างรอบคอบและมีเหตุมีผล แต่บางครั้งอาจเป็นการเลือกจากการรับรู้ทางจิตสำนึกหรือตามสัญชาตญาณ โดยการอาศัยคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
- 4) การตัดสินใจซื้อ (Choice of Purchase) จะเกิดขึ้นหลังจากการรับรู้ความต้องการหรือได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยว (ฉลองศรี พิมลสมพงษ์, 2546: 46) อย่างไรก็ตาม นอกจากการรับรู้และข้อมูลที่ได้รับแล้ว การเปลี่ยนแปลงทัศนคติทั้งทางบวกและทางลบของบุคคล ความตั้งใจของผู้ที่จะเดินทางได้ รวมถึงสถานการณ์ที่คาดไม่ถึงก็อาจมีผลต่อการตัดสินใจซื้อเช่นกัน (ทักษิณา คุณารักษ์, 2546: 102) นอกจากนี้ การตัดสินใจซื้อยังขึ้นอยู่กับปัญหาด้านเวลา สภาพทางการเงินของผู้ที่จะเดินทาง เหตุการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน เช่น การตกงาน เป็นสาเหตุที่จะทำให้ยกเลิกการเดินทางได้ (Les Lumsdom, 1997: 46)
- 5) ความรู้สึกหลังการซื้อ (Post-Purchase Feeling) เป็นความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจต่อสิ่งที่นักท่องเที่ยวได้ไปสัมผัสหรือรับรู้ด้วยตนเอง ความรู้สึกพอใจจะมีอิทธิพลต่อการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก ส่วนความไม่พอใจอาจจะเกิดขึ้นจากสิ่งที่ได้ไปพบเห็นนั้นตรงกันข้ามกับสิ่งที่คาดหวังไว้ หรือจากสิ่งที่ผู้ขายโฆษณาไว้ ซึ่งความรู้สึกหลังการซื้อ มีผลกระทบบต่อแหล่งท่องเที่ยว นั้น เพราะความรู้สึกไม่พอใจที่เกิดอาจทำให้นักท่องเที่ยวไม่ต้องการกลับมาท่องเที่ยวอีกและอาจมีการบอกต่อให้บุคคลที่ใกล้ชิดได้รับรู้ข้อมูลที่ตนได้ไปประสบมา (ทักษิณา คุณารักษ์, 2546: 103)

รูปที่ 1-2.2 กระบวนการตัดสินใจซื้อของนักท่องเที่ยว (ทักษิณา คุณารักษ์, 2546)

2.8 การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (Information) ที่เกี่ยวข้อง

2.8.1 การศึกษาเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ

งานวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุส่วนใหญ่เน้นด้านสุขภาพ โภชนาการ คุณภาพชีวิต การดูแลผู้สูงอายุ กิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ และการออกกำลังกาย ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวหรือการเดินทางการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุยังมีการศึกษาไม่มากนัก

Martin Lohmann (2001) ศึกษาและคาดการณ์รูปแบบการเดินทางของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุพบว่า นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีความสำคัญมากขึ้น และนิสัยการเดินทางหรือรูปแบบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในช่วงวัย 20 ปี หลัง (55-75 ปี) ไม่แตกต่างกันมากนัก

ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์ (2548) กล่าวว่า การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลทำให้ผู้สูงอายุเกิดความสุข และความสบายใจ แต่จะอย่างไรที่จะทำให้ผู้สูงอายุสามารถท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบายเหมือนกับนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆ เนื่องจากสภาพทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุที่มี

ความเสื่อมตามระดับอายุที่เพิ่มขึ้นรวมทั้งเมื่อพิจารณาความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ จะพบว่าแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมายปลายทางในการพักผ่อนเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวเคยเดินทางท่องเที่ยวมาแล้ว และพร้อมที่จะเดินทางกลับมาท่องเที่ยวซ้ำในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความประทับใจในแหล่งท่องเที่ยวในมิติต่างๆ เช่น สถานที่ มัคคุเทศก์ บรรยากาศ เป็นต้น

Aswin Sangpikul (2007) ศึกษาเกี่ยวกับแรงกระตุ้นในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นในประเทศไทย โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยกระตุ้นในการท่องเที่ยว ได้แก่ ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด โดยปัจจัยผลักดันมี 3 ปัจจัย คือ ต้องการค้นหาความแปลกใหม่ การพักผ่อน การเพิ่มพูนความรู้ ส่วนปัจจัยดึงดูดมี 4 ปัจจัย คือเสน่ห์ของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมช้อปปิ้งและพักผ่อนหย่อนใจ ความปลอดภัยและความสะอาด ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ ความต้องการค้นหาความแปลกใหม่และเสน่ห์ของประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม

Cathy H.C. Hsu, Liping A. Cai and Kevin K.F. Wong (2007) ศึกษาถึงสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุใน 2 มหานครใหญ่ของจีน คือ ปักกิ่ง และเซี่ยงไฮ้ นโยบายกำหนดให้มีผู้สืบทายาทคนเดียวของจีนทำให้โครงสร้างประชากรผู้สูงอายุของจีนใหญ่มาก ซึ่งมีอิทธิพลต่อปรากฏการณ์ทางสังคมและเป็นแรงกระตุ้นในการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุโดยพบว่า ผู้สูงอายุชาวจีนให้ความสำคัญกับการพักผ่อนและการท่องเที่ยวหลังเกษียณอายุมากขึ้น

สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย (2552) รวบรวมข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวทั่วโลก พบว่า ปี พ.ศ. 2551 มีนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวจำนวน 922 ล้านคน โดยพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวมากที่สุด (ร้อยละ 53 ของนักท่องเที่ยวทั่วโลก) คือ ภูมิภาคยุโรป รองมา คือ ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ร้อยละ 20 ของนักท่องเที่ยวทั่วโลก) แต่แนวโน้มการเติบโตหรือการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกจะมีมากขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุคาดการณ์ว่า ปี พ.ศ. 2563 ทั่วโลกจะมีนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุประมาณ 700 ล้านคน

มนสิชา อินทจักร (2552) การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทยสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่น พบว่า นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มมากขึ้นและเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพการใช้จ่ายสูง โดยนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นให้ความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนงานอีกเรื่องหนึ่งเป็นการศึกษาเรื่องนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นในจังหวัด

เชียงใหม่ พบว่า นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นนิยมเที่ยววัด และสนใจในวัฒนธรรมของเชียงใหม่มากที่สุด

สถาบันส่งเสริมสุขภาพคนพิการ (2552) ได้จัดทำแผนที่ท่องเที่ยวสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุ ซึ่งแสดงแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมด้านสถานที่พัก ร้านอาหาร โดยทำการสำรวจและจัดทำแผนที่ในเส้นทางหลักทั้ง 5 ภูมิภาคทั่วประเทศ ได้แก่

- 1) เส้นทางกรุงเทพ-ชลบุรี-ระยอง
- 2) เส้นทางกรุงเทพ-นครราชสีมา-นครพนม
- 3) เส้นทางกรุงเทพ-เชียงใหม่-เชียงราย
- 4) เส้นทางกรุงเทพ-สงขลา-นครศรีธรรมราช
- 5) เส้นทางกรุงเทพ-นครปฐม-กาญจนบุรี

2.8.2 การศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ในด้านการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่ผ่านมาได้มีการศึกษาไว้มากมาย ดังนี้

มธุรส ปราบไพรี (2543) ศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว: กรณีชุมชนไทยทรงดำ บ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่า จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว คือ ด้านวัฒนธรรม และลักษณะภูมิประเทศ ซึ่งการมีผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพและมีความเข้มแข็งทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การคมนาคม สิ่งปลูกสร้าง สิ่งแวดล้อมฯ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคณะ (2549) ศึกษาเปรียบเทียบศักยภาพการท่องเที่ยวของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงและประเทศในกลุ่มเอเชียแปซิฟิก พบว่า ประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง มีศักยภาพสูงด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรท่องเที่ยว เช่น ภูเขา น้ำตก ชายหาด แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดีฯ สำหรับแหล่งท่องเที่ยวประเทศไทยโดดเด่นประเภทชายหาด แหล่งช้อปปิ้ง และอาหาร ส่วน สปป. ลาว โดดเด่นด้านอรรถศาสตร์ของผู้คน กัมพูชาโดดเด่นด้านแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ ขณะที่ยูนนาน โดดเด่นด้านความหลากหลายทางเชื้อชาติและแหล่งท่องเที่ยวประเภทภูเขาและน้ำตก ประเทศสิงคโปร์โดดเด่นด้านแหล่งท่องเที่ยวประเภทสวนสนุกและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในสายตาของนักท่องเที่ยวต่างชาติมองว่า ประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีราคาถูกลง สำหรับศักยภาพด้านการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว ผลการศึกษานี้พบว่า จุดอ่อนที่สำคัญของประเทศในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง คือ ความด้อยประสิทธิภาพในการบริหารและการจัดการของภาครัฐ

โดยประเทศไทยและ สปป.ลาว เป็นประเทศในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง ที่มีความโดดเด่นด้าน การบริหารและการจัดการของภาคเอกชน แต่ก็ยังเป็นรองประเทศสิงคโปร์ ส่วนศักยภาพด้าน โลจิสติกส์ การศึกษานี้ได้ทำการศึกษาโดยการวัดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (Satisfaction) ด้านการเดินทางทางอากาศ และถนน การขอวีซ่าเข้าประเทศ ด้านตรวจคนเข้าเมือง ด้านศุลกากร ระบบการติดต่อสื่อสาร ตลอดจนการบริการข้อมูลการท่องเที่ยว

2.8.3 การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมและทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาประเทศไทย

ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) ได้เก็บตัวอย่างนักท่องเที่ยวในอนุภูมิภาค ลุ่มแม่น้ำโขง (GMS) จำนวน 2,227 ตัวอย่าง ในปี พ.ศ. 2547 พบว่า กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวนิยมทำ มากที่สุด คือ การชิมอาหารพื้นเมือง (ร้อยละ 82) รองลงมาคือ การทัศนจร (ร้อยละ 75) การซื้อ สินค้าพื้นเมือง (ร้อยละ 75) การเยี่ยมชมแหล่งศิลปวัฒนธรรม (ร้อยละ 55) การเยี่ยมชมอุทยาน แห่งชาติ (ร้อยละ 33) และการเยี่ยมชมชุมชนวัฒนธรรม (ร้อยละ 21) ทั้งนี้นักท่องเที่ยวที่มาใช้ เงินในการช้อปปิ้ง มากที่สุดถึงร้อยละ 45 ของค่าใช้จ่ายต่อวัน โดยมากเป็นที่ 2 รองจากยูนนาน (ร้อยละ 50.64) และประเทศไทยได้คะแนนสูงสุดด้านความหลากหลาย และราคาสินค้า ซึ่ง การศึกษาของ ADB สรุปว่า นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวพักผ่อนชายทะเล เช่น ภูเก็ตมักไม่สนใจการ ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและซื้อสินค้าหัตถกรรมพื้นเมือง ข้อเสนอของนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมแหล่ง ศิลปวัฒนธรรมในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง (GMS) คือ การจัดทำหนังสือท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน ภาษาต่างๆ โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่อนุญาตให้ถ่ายรูป

คมสัน สุริยะ (2548) ศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติในประเทศไทย พบว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติมีเส้นทางแตกต่างกันไปตามรสนิยมในการท่องเที่ยว ความสะดวกใน การคมนาคมขนส่งจากประเทศของตนมายังประเทศไทย ความปลอดภัยในการเดินทาง พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนนิยมการท่องเที่ยวชายหาด ช้อปปิ้ง และชมการแสดงคาบาเรต์ กลุ่ม นักท่องเที่ยวชาวสแกนดิเนเวียชอบความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล นักท่องเที่ยว อเมริกาเหนือและโอเชียเนียนิยมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ขณะที่ความสะดวกในการเดินทางเป็น เหตุผลที่ทำให้นักท่องเที่ยวชาวมาเลเซียและสิงคโปร์นิยมเดินทางมาเที่ยวหาดใหญ่ นราธิวาส เบตง และนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวกรุงเทพมหานครและภูเก็ต เช่นเดียวกับ นักท่องเที่ยวชาวยุโรปที่นิยมเดินทางมาท่องเที่ยวประเทศไทยมากกว่านักท่องเที่ยวอเมริกัน เนื่องจากมีความสะดวกในการเดินทางมากกว่า

2.8.4 งานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุ

Kotler, et al., (2006: 121) กล่าวว่า โครงสร้างของประชากรโลกมีการเปลี่ยนแปลง เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Ageing Society) ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบ Longstay Tourism หรือการท่องเที่ยวที่มีการพำนักระยะยาวที่มีจุดมุ่งหมาย คือ การพักผ่อนหย่อนใจ (Recreation) และการท่องเที่ยวรูปแบบนี้นิยมมากในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากประชากรในยุค “Baby Boomer” หรือ “Gen X” เข้าสู่วัยเกษียณอายุจากการทำงาน ซึ่งประชากรกลุ่มนี้มีกำลังซื้อสูงมาก ความสามารถในการใช้จ่ายเงิน และไม่มีความกังวลเรื่องค่าใช้จ่ายเนื่องจากเป็นผู้มีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตจึงมีความละเอียดรอบคอบในการเลือกซื้อสินค้าและบริการต่างๆ ดังนั้น รูปแบบและพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นลักษณะเฉพาะของนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้เกษียณหรือผู้สูงอายุ คือ

- 1) เน้นการท่องเที่ยวและบริการที่มีคุณภาพดี
- 2) คำนึงถึงความคุ้มค่าในการซื้อบริการ
- 3) ต้องการความมั่นใจด้านความปลอดภัย
- 4) ต้องการความมั่นใจด้านบริการ คุณภาพที่ดี
- 5) ต้องการกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยและสุขภาพ

ราณี อธิชัยกุล และคณะ (2552) ทำการวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการท่องเที่ยวผู้สูงอายุจากทวีปยุโรปสู่ประเทศไทย โดยศึกษาสภาพการท่องเที่ยวผู้สูงอายุต่างประเทศในประเทศไทย วิเคราะห์พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวสูงอายุจากทวีปยุโรป และวิเคราะห์แรงจูงใจในการท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยวสูงอายุจากทวีปยุโรปต่อองค์ประกอบทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน ได้แก่ ที่พัก การคมนาคม แหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และสาธารณูปโภค รวมทั้งวิเคราะห์ความสามารถของประเทศไทยในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวสูงอายุจากทวีปยุโรปโดยการวัดความพึงพอใจในการได้รับการบริการทั้ง 5 ด้าน โดยการศึกษาใช้วิธีการสอบถามนักท่องเที่ยวชาวยุโรปที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป ที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย และการสัมภาษณ์หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวของไทยทั้งภาครัฐและเอกชน ผลการศึกษาพบว่า ร้อยละ 41.40 ของนักท่องเที่ยวสูงอายุจากยุโรปเดินทางมาท่องเที่ยวประเทศไทยเป็นครั้งแรก และร้อยละ 31.86 เดินทางมาท่องเที่ยวประเทศไทยมากกว่า 4 ครั้ง ด้านจำนวนวันเฉลี่ยที่ท่องเที่ยวและพำนักอยู่ในประเทศไทยร้อยละ 58.37 มากกว่า 15 วัน ส่วนจังหวัด 3 อันดับแรกที่อยู่ในแผนการเดินทางท่องเที่ยว คือ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ และภูเก็ต โดยเหตุผลที่เลือกมาท่องเที่ยวในประเทศไทย คือ คนไทยมีความเป็นมิตร ธรรมชาติที่สวยงาม มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม อาหารและเครื่องดื่ม และความคุ้มค่าของราคา ทั้งนี้ ร้อยละ 47.67

ของนักท่องเที่ยวสูงอายุจากทวีปยุโรปเลือกพักโรงแรมชั้นหนึ่งระดับ 4 ดาว ด้านแรงจูงใจและความต้องการในการท่องเที่ยวพบว่า แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวสูงอายุจากยุโรปเดินทางท่องเที่ยว ได้แก่ ความต้องการพักผ่อนและคลายเครียด ต้องการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวใหม่ และต้องการเรียนรู้และหาประสบการณ์ใหม่ ทั้งนี้องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสูงอายุจากยุโรปมีความพึงพอใจต่อการบริการของประเทศไทย คือ ความปลอดภัย ที่ตั้งของที่พักร้านอาหารทางธรรมชาติ ราคาของที่พักร ความหลากหลายและความเหมาะสมของอาหารและเครื่องดื่ม ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวกทางการแพทย์ การอำนวยความสะดวกในพิธีการตรวจคนเข้าเมืองและศุลกากร โครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพการบริการของตัวแทนท่องเที่ยว คุณภาพการบริการของผู้นำเที่ยวและมัคคุเทศก์ อุปกรณ์ช่วยเหลือผู้สูงอายุในโรงแรม เทศกาลและงานประเพณี กิจกรรมเรียนรู้ เช่น การฝึกทำอาหารไทย

วารชต์ มัชฌมบุรุษ (2554) ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ กรณีศึกษาพื้นที่รอบการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุนิยมเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถซึมซับความรู้สึกได้ยาวนาน เป็นการท่องเที่ยวแบบเนิบช้า (Slow Tourism) ไม่เร่งรีบ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเพราะไม่สามารถเดินทางได้รวดเร็วเหมือนนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น การเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีความต้องการความช่วยเหลือและการดูแลมากกว่านักท่องเที่ยวทั่วไปเนื่องมาจากปัจจัยทางด้านร่างกายของนักท่องเที่ยว ด้านความต้องการในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุต้องการความสะดวกสบายในการเดินทางชมสถานที่ท่องเที่ยวทั้งโดยทางเท้าและทางรถยนต์ทั้งนี้ด้วยข้อจำกัดด้านสภาพร่างกาย และผู้สูงอายุต้องการบริการที่ดีหรือบริการในระดับสูงกว่านักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นโดยยินดีจ่ายเงินเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังต้องการได้รับข้อมูลหรือความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวที่ละเอียดและข้อมูลเชิงลึกกว่านักท่องเที่ยวทั่วไปเนื่องจากส่วนหนึ่งเคยมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนี้มาก่อนแล้ว ดังนั้น ผู้ให้บริการนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ควรมีความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวอย่างละเอียด สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุต้องการให้มีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวที่เหมาะสม เช่น มีป้ายบอกทางและป้ายแนะนำแหล่งท่องเที่ยวที่มีตัวอักษรขนาดใหญ่และแสดงรายละเอียดที่สำคัญอย่างชัดเจน ระยะเวลาเที่ยวชมไม่ควรเกินครึ่งชั่วโมงต่อรอบเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพร่างกายของผู้สูงอายุ ทางเดินควรมีความลาดชันน้อย เรียบ และสามารถใช้รถเข็นได้ นอกจากนี้ ควรมีห้องพยาบาลหรือจุดบริการด้านสุขภาพเพราะนักท่องเที่ยวสูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาด้านสุขภาพ ควรมีสถานที่ที่สามารถใช้สังสรรค์และจัดงานเลี้ยงระหว่าง

ผู้สูงอายุด้วยกัน ควรปรับปรุงสถานที่จอดรถและเส้นทางการเดินไปยังห้องพักให้เหมาะสมกับการเดินทางของผู้สูงอายุและควรมีแสงสว่างที่เพียงพอ

2.8.5 งานศึกษาวิจัยด้าน Slow Tourism

งานวิจัยด้าน Slow Tourism ในประเทศไทยยังมีการศึกษาน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอหรือการอธิบายเกี่ยวกับแนวคิดและการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบที่คล้ายกัน อาทิ

วิกร จันทรวีโรจน์ (2553) ดำเนินงานศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวแบบ Slow Tourism ที่เหมาะสม โดยเลือกศึกษาหมู่บ้านแม่แจ่ม ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง แต่งานวิจัยนี้ยังอยู่ในกระบวนการดำเนินงาน

ภาวนา แก้วแสงธรรม (2553) นำเสนอการท่องเที่ยวแบบใหม่ในหนังสือ Slow Travel ที่เที่ยว เนิบช้า ซึ่งมีเนื้อหาและวิธีการนำเสนอเช่นเดียวกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (มปป.) ที่ได้จัดทำหนังสือเที่ยวที่ละก้าว Slow Travel โดยนำเสนอแนวคิดการท่องเที่ยวแบบช้าๆ ผ่านการถ่ายทอดประสบการณ์จากการเดินทางท่องเที่ยวของนักเขียน ศิลปิน และนักท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ของในจังหวัดภาคเหนือตอนบน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้จัดทำโครงการ “Senior Smile ธรรมชาติเที่ยว สุข สุข สุข” ผู้สูงอายุ ภายใต้แนวคิด “พาพ่อแม่เที่ยว” โดยเปิด “เส้นทางบุญ.วันวานแห่งความสุข.สุข ภายสบายใจ” 4 เส้นทาง ซึ่งเป็นเส้นทางที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวของคนทุกวัยในครอบครัว โดยเฉพาะครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ ได้แก่ เส้นทางเที่ยวเชิงเกษตรร้อยไร่ชิมไปทุกสวน ที่จังหวัดระยอง เส้นทาง ไหว้พระนอนขอพรอายุยืนที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เส้นทางบุญแดนอีสานไหว้พระออมบุญ ชมคุ้มวัด ที่จังหวัดอุบลราชธานี และเส้นทางความสุขวันวาน ที่เจ็ดเสมียน-สวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี (ผู้จัดการออนไลน์, 2554)

2.9 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับภาคเหนือตอนบน

2.9.1 ที่ตั้งและอาณาเขต ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ประกอบด้วย 8 จังหวัด คือ จังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 1-2.1 อาณาเขตของภาคเหนือตอนบน) ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 85,852.23 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 16.72 ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศไทย มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ข้างเคียง ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับประเทศสหภาพเมียนมาร์
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับประเทศสหภาพเมียนมาร์
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับประเทศ สปป.ลาว

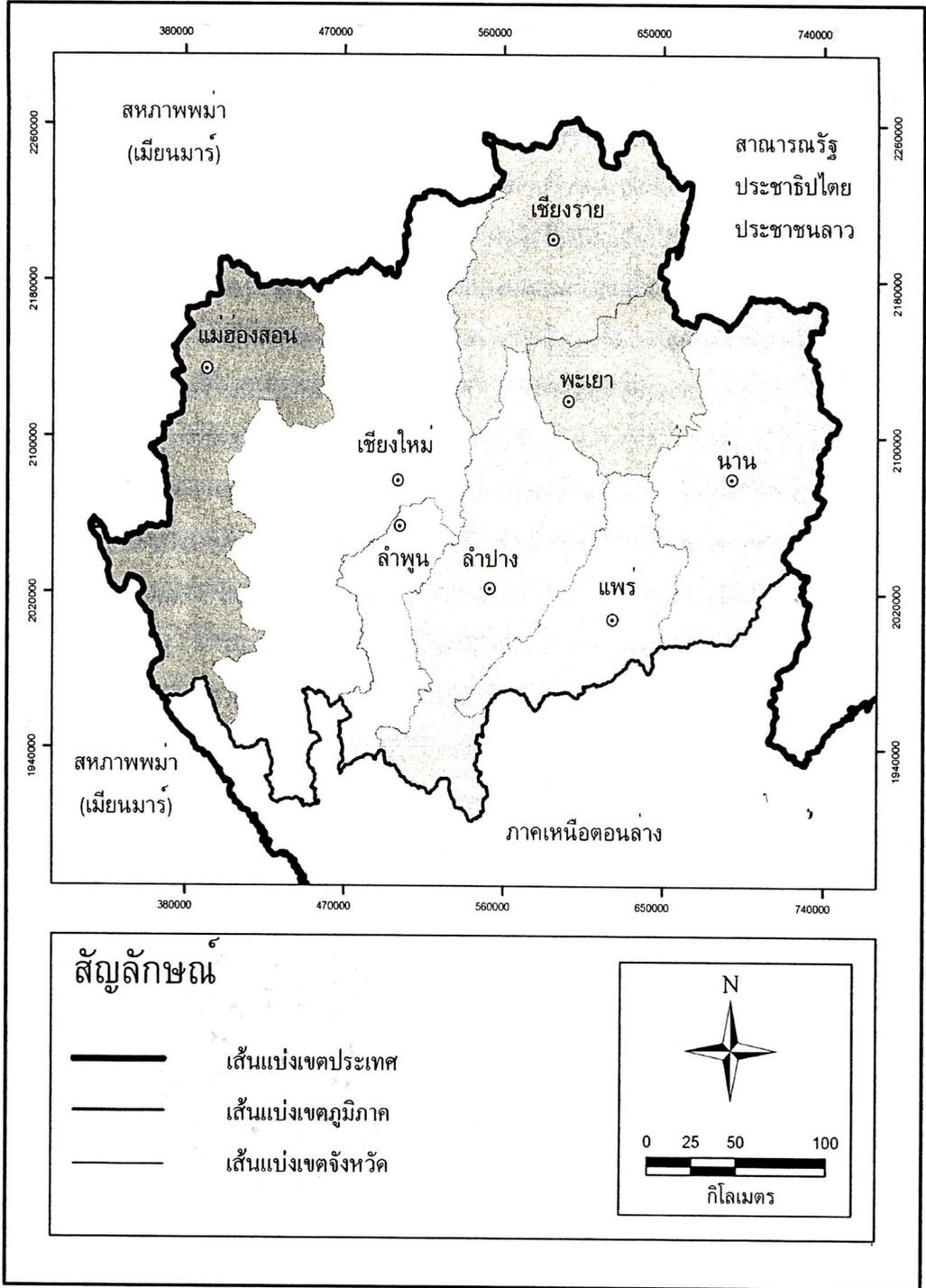
- ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดตาก สุโขทัย และอุตรดิตถ์

2.9.2 สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิประเทศของภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่ประกอบด้วยภูเขาและเทือกเขาสูง (แผนที่ 1-2.2 สภาพภูมิประเทศของภาคเหนือตอนบน) ซึ่งสภาพภูมิประเทศลักษณะนี้ทำให้ภาคเหนือตอนบนมีศักยภาพสูงที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ โดยจังหวัดเชียงใหม่มียอดเขาที่สูงที่สุดของประเทศไทย คือ ดอยอินทนนท์ สำหรับสภาพภูมิประเทศที่เป็นลักษณะเด่นของแต่ละจังหวัด มีดังนี้

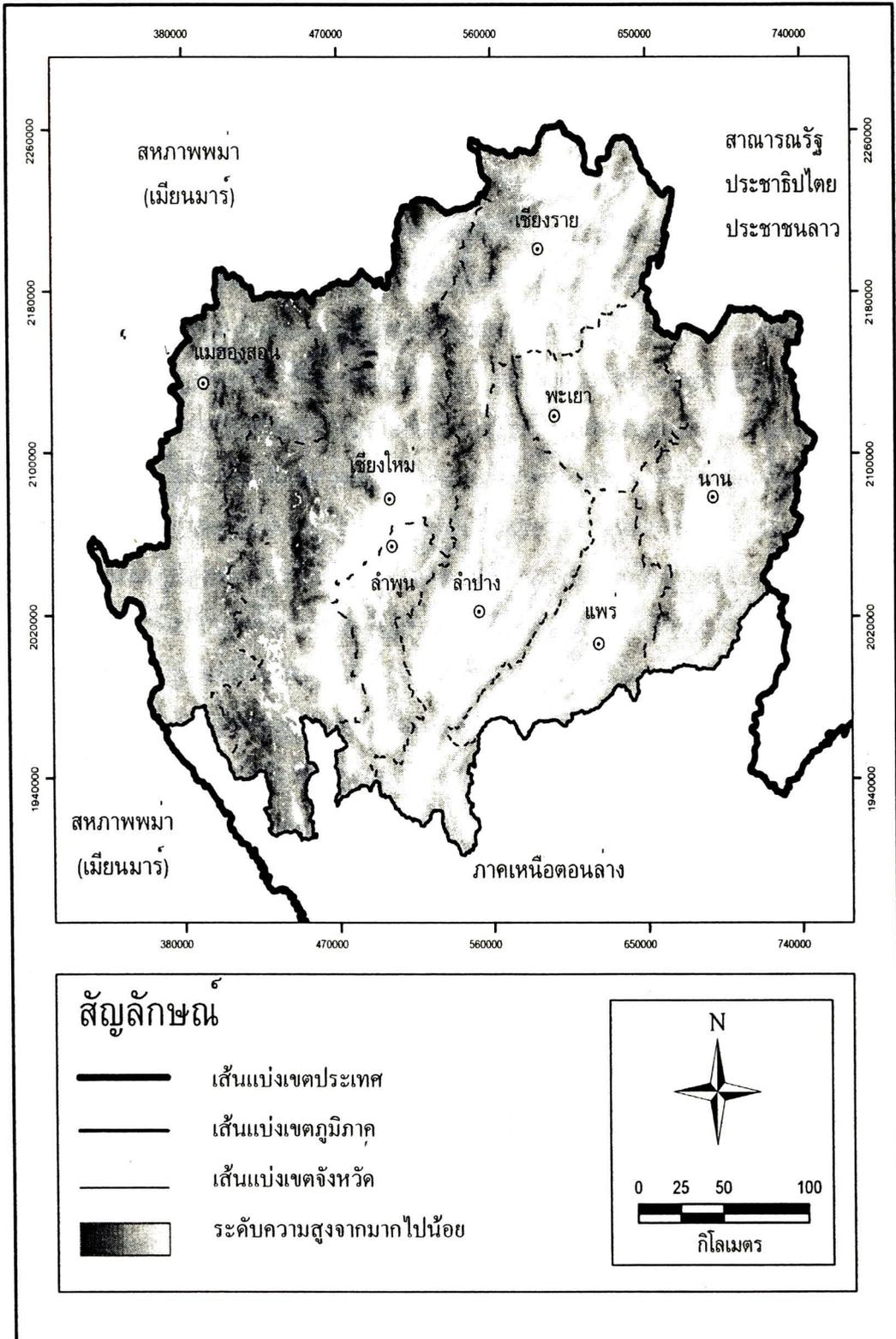
- จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประมาณร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นภูเขาสูง มีความสูงระหว่าง 700 – 2,000 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ส่วนพื้นที่ราบเป็นที่ราบลูกฟูก
- จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยภูเขาสูงสลับซับซ้อน มีความสูงระหว่าง 300 – 2,600 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง และมีที่ราบบริเวณหุบเขาและที่ราบสองฝั่งแม่น้ำ
- จังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสูง มีความสูงอยู่ระหว่าง 1,500 – 2,000 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง โดยมีพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาและ ที่ราบลุ่มแม่น้ำ
- จังหวัดพะเยา ตัวเมืองตั้งเป็นพื้นที่ราบมีภูเขาล้อมรอบ ระดับความสูงระหว่าง 300 – 1,550 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ส่วนบริเวณกว๊านพะเยาเป็นที่ราบแอ่งกระทะ
- จังหวัดน่าน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้และภูเขาสูงที่มีความลาดชันเกิน 30 องศา โดยมีดอยภูคาเป็นยอดเขาสูงที่สุด (ประมาณ 1,980 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง)
- จังหวัดแพร่ ร้อยละ 75 ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นภูเขาสูงชัน
- จังหวัดลำพูน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ ที่ราบสูงและเทือกเขา
- จังหวัดลำปาง พื้นที่ด้านเหนือเป็นภูเขามีสระดับความสูงเฉลี่ยประมาณ 270 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ส่วนพื้นที่ตอนกลางเป็นที่ราบ

แผนที่ 1-2.1 อาณาเขตของภาคเหนือตอนบน

แผนที่ 1-2.2 สภาพภูมิประเทศของภาคเหนือตอนบน

2.9.3 สภาพภูมิอากาศ ภาคเหนือตอนบนมีสภาพภูมิอากาศเป็นแบบฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดูหรือสวันนามรสุม (Tropical/Savanna: AW) มีช่วงฝนตกและฝนแล้งอย่างละ 6 เดือน และมีฤดูกาลดังนี้

ฤดูฝน เริ่มประมาณกลางเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม

ฤดูหนาว เริ่มประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์

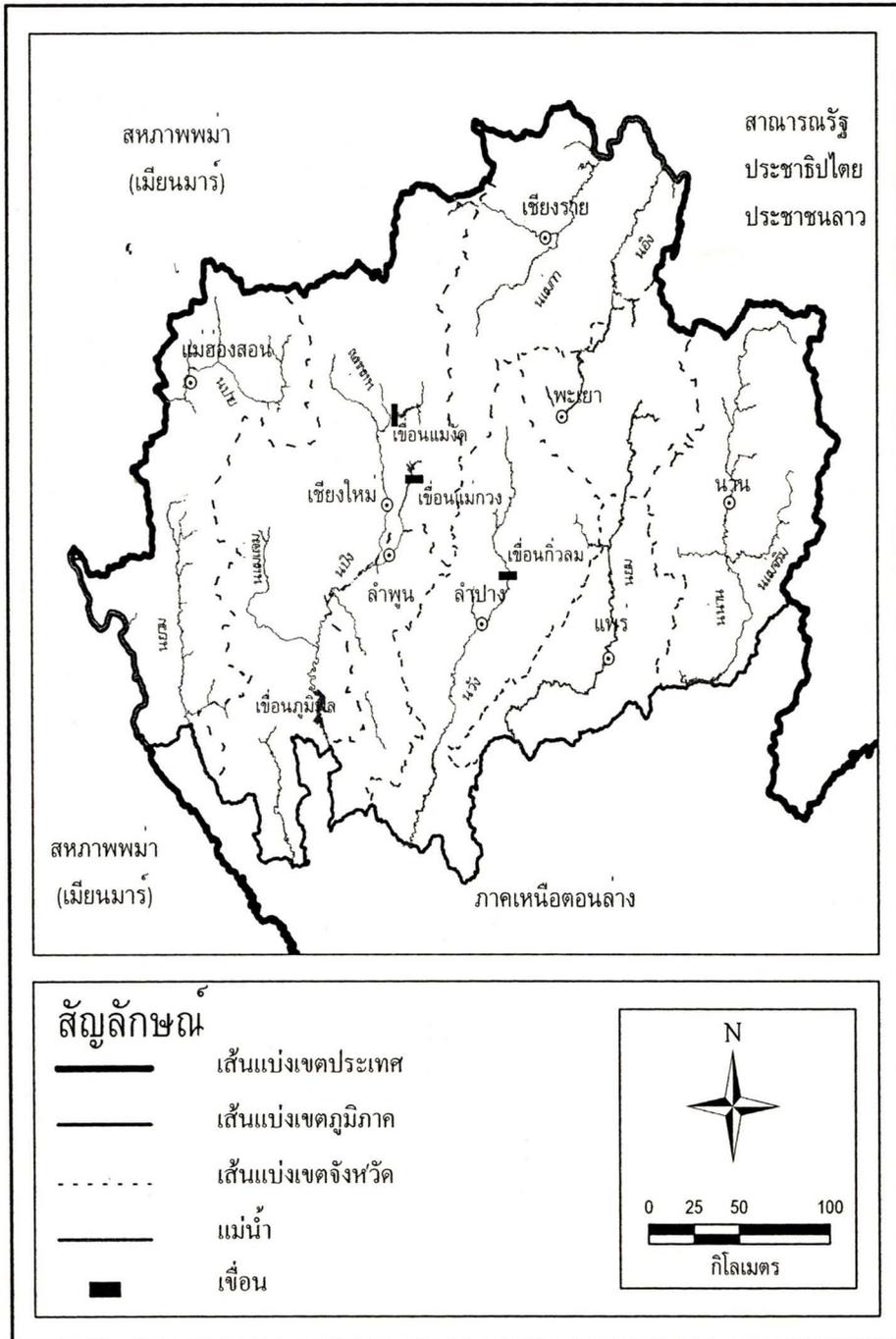
ฤดูร้อน เริ่มประมาณเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม

อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีของภาคเหนือ เท่ากับ 24.6 องศาเซลเซียส โดยอุณหภูมิเฉลี่ยเดือนธันวาคมและเดือนมกราคมเท่ากับ 19.6 องศาเซลเซียส ทำให้ช่วงฤดูหนาวมีอากาศเย็นสบายเหมาะสำหรับการท่องเที่ยว ส่วนฤดูร้อนนั้นมีสภาพภูมิอากาศร้อนมากเนื่องจากภาคเหนือตั้งอยู่ห่างไกลจากทะเล โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายนเท่ากับ 31.3 องศาเซลเซียส สำหรับปริมาณน้ำฝนของภาคเหนือตอนบนเฉลี่ยประมาณ 1,112 มิลลิเมตรต่อปี (ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศซึ่งเท่ากับประมาณ 1,600 มิลลิเมตรต่อปี) โดยเดือนที่มีฝนตกมากที่สุด คือ เดือนสิงหาคม

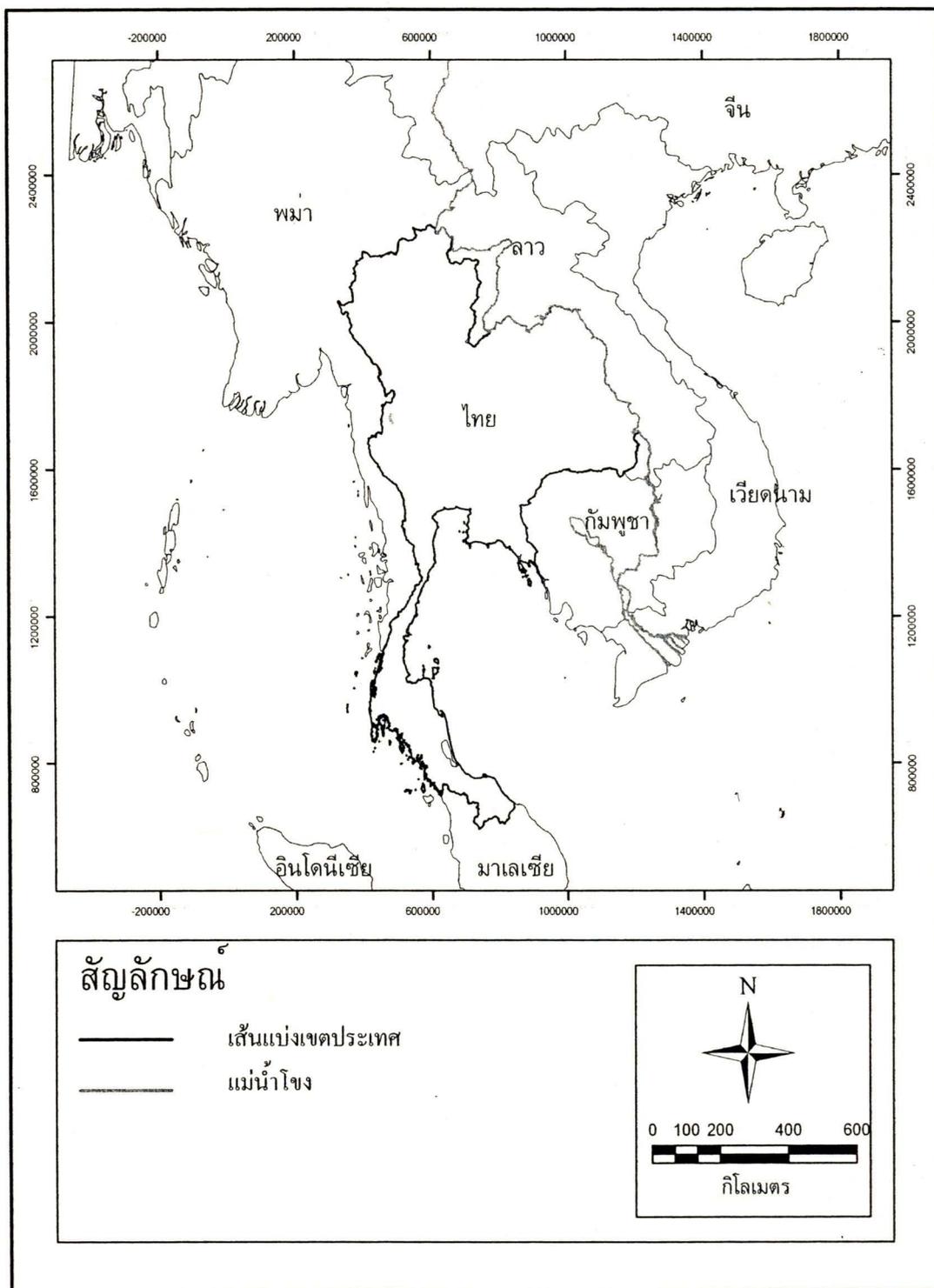
2.9.4 ทรัพยากรน้ำ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่ ของภาคเหนือตอนบนประกอบด้วยภูเขาสูง และป่าไม้ จึงเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำที่สำคัญของประเทศ คือ แม่น้ำปิง วัง ยม และน่าน (แผนที่ 1-2.3 แหล่งน้ำสำคัญในภาคเหนือตอนบน) ทำให้มีศักยภาพสูงสำหรับการท่องเที่ยวประเภทล่องแพ ชี่ช้าง เดินป่า รวมทั้งจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับน้ำในเทศกาลต่างๆ นอกจากนี้ จังหวัดเชียงรายซึ่งมีแม่น้ำโขงไหลผ่าน ทำให้จังหวัดเชียงรายมีศักยภาพด้านการคมนาคมขนส่งและการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงสูงมากเนื่องจากแม่น้ำโขงไหลผ่านหลายประเทศ (แผนที่ 1-2.4 เส้นทางลำน้ำโขง) สำหรับแหล่งน้ำสำคัญในแต่ละจังหวัด มีดังนี้

- จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ แม่น้ำปาย แม่น้ำสาละวิน แม่น้ำยวม และแม่น้ำละมด
- จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ แม่น้ำปิง แม่น้ำกก แม่น้ำกว๊ม แม่น้ำขาน น้ำแม่แตง น้ำแม่จัด และน้ำแม่ทา
- จังหวัดเชียงราย ได้แก่ แม่น้ำโขง แม่น้ำกก แม่น้ำอิง แม่น้ำคำ น้ำแม่จัน แม่น้ำสาย แม่น้ำรวก และน้ำแม่ลาว
- จังหวัดพะเยา ได้แก่ แม่น้ำอิง และกว๊านพะเยา
- จังหวัดน่าน ได้แก่ แม่น่าน แม่น้ำสา แม่น้ำว้า น้ำแม่สมุน แม่น้ำแหง และแม่น้ำปัว
- จังหวัดแพร่ ได้แก่ แม่น้ำยม แม่น้ำคำมี และแม่น้ำสาย
- จังหวัดลำพูน ได้แก่ แม่น้ำปิง แม่น้ำกว๊ม แม่น้ำลี้ และน้ำแม่ทา
- จังหวัดลำปาง ได้แก่ แม่น้ำวัง แม่น้ำต๋อย แม่น้ำยาว และแม่น้ำาว

แผนที่ 1-2.3 แหล่งน้ำสำคัญในภาคเหนือตอนบน

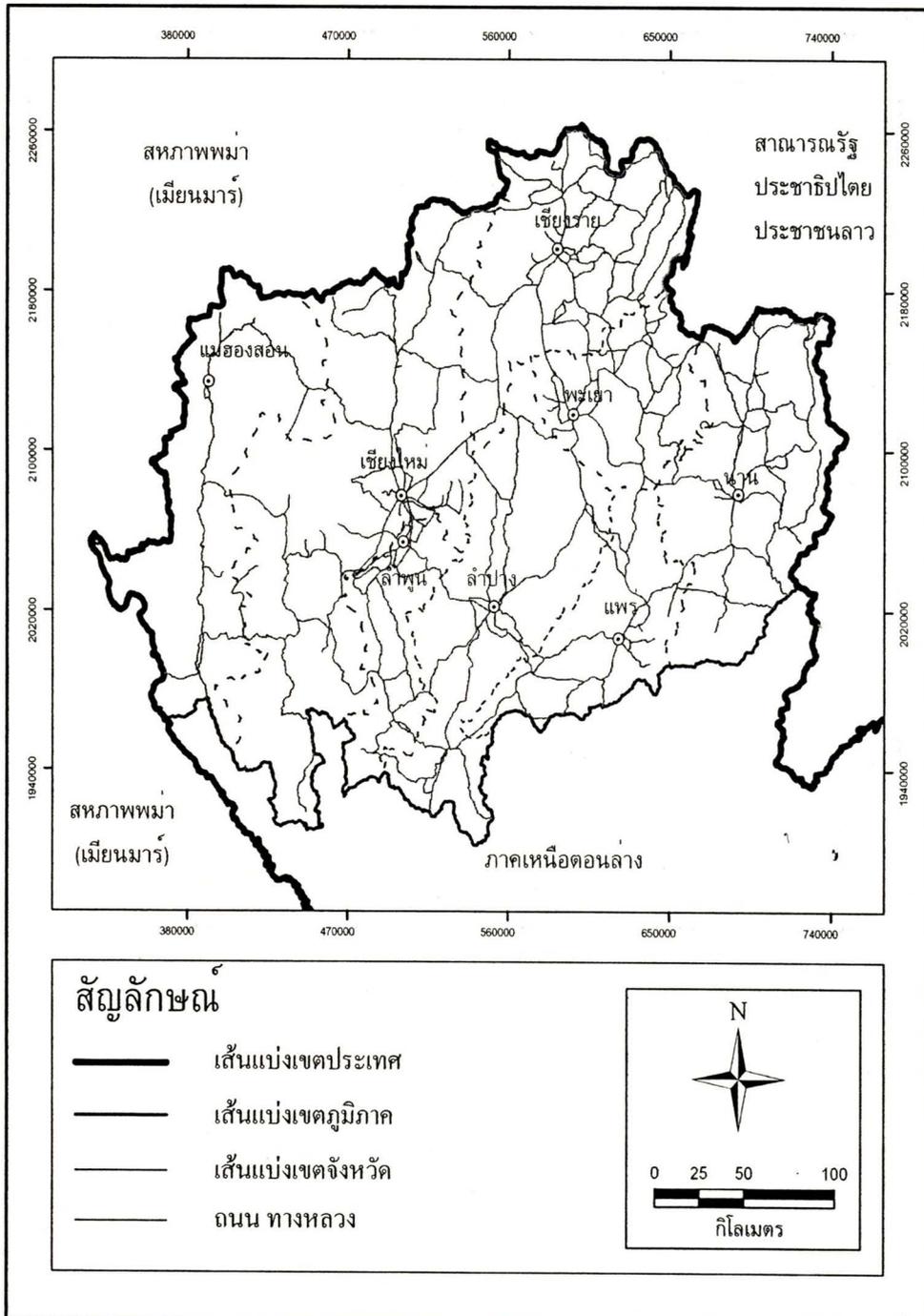
แผนที่ 1-2.4 เส้นทางลำน้ำโขง

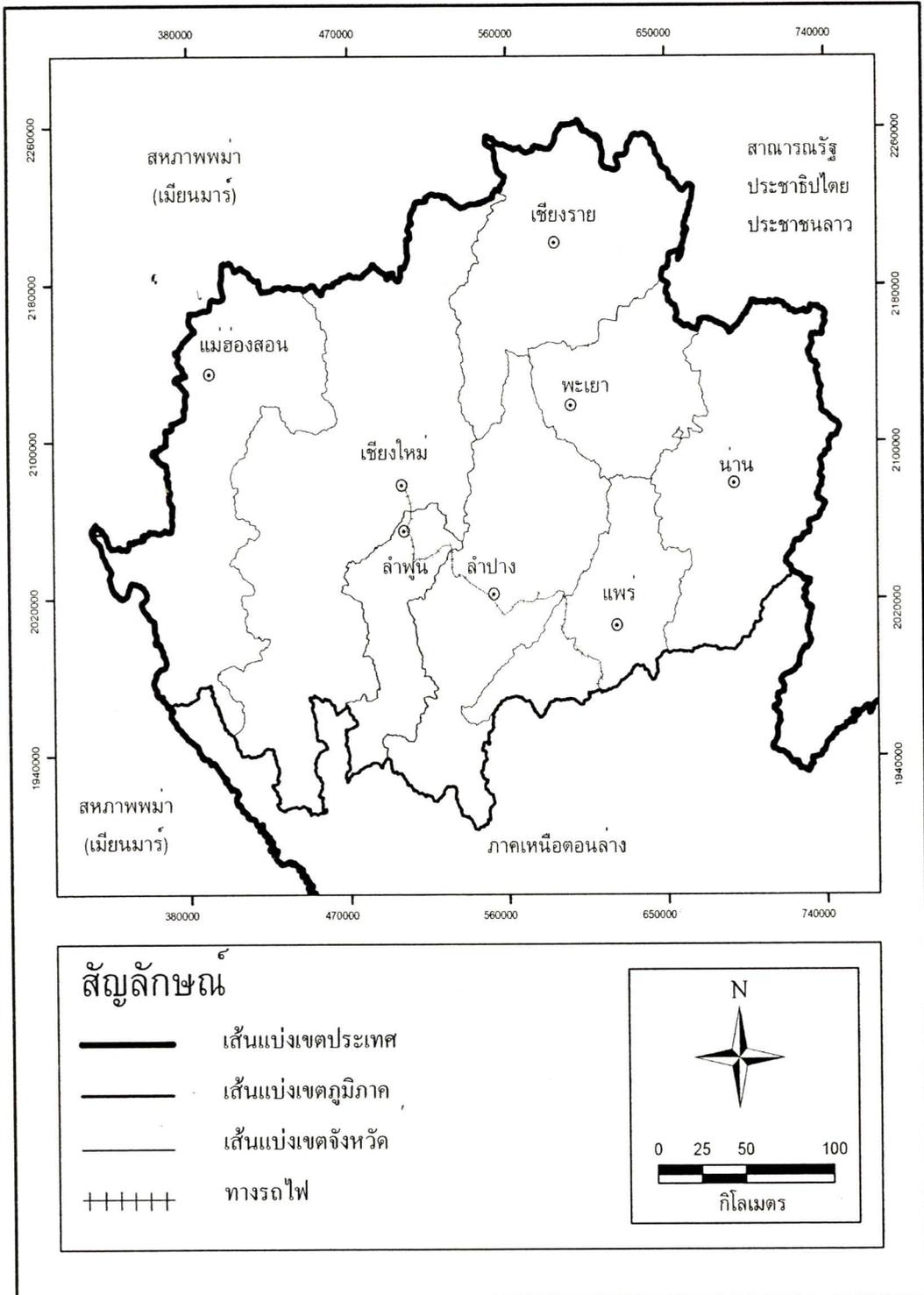
2.9.5 การคมนาคมขนส่ง

- การคมนาคมขนส่งทางบก ภาคเหนือตอนบนมีโครงข่ายถนนเชื่อมโยงทั้งภายในภูมิภาคและนอกภูมิภาค รวมถึงเชื่อมโยงไปยังประเทศข้างเคียง (สหภาพเมียนมาร์ สปป.ลาว และจีนตอนใต้) โดยเป็นถนนที่ได้มาตรฐานและสามารถใช้งานได้ดีทุกฤดูกาล (แผนที่ 1-2.5 เส้นทางถนนสายหลักในภาคเหนือตอนบน) นอกจากนี้ ยังมีเส้นทางรถไฟเชื่อมโยงกับจังหวัดต่างๆ ทั้งภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง (แผนที่ 1-2.6 เส้นทางรถไฟในภาคเหนือตอนบน)
- การคมนาคมขนส่งทางอากาศ มีสายการบินเปิดให้บริการเดินทางทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เช่น สิงคโปร์ กัวลาลัมเปอร์ (มาเลเซีย) หลวงพระบาง (สปป.ลาว) รังกุงและมัญทะเลย์ (สหภาพเมียนมาร์) กุหนิง (จีนตอนใต้) เกาหลีใต้ และไต้หวัน โดยมีสนามบินนานาชาติ 2 แห่ง คือ สนามบินนานาชาติเชียงใหม่ และท่าอากาศยานนานาชาติแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย และมีสนามบินพาณิชย์ในจังหวัดต่างๆ ได้แก่ สนามบินลำปาง สนามบินแพร่ สนามบินน่าน สนามบินแม่ฮ่องสอน และสนามบินปาย
- การคมนาคมขนส่งทางน้ำ พื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีบริการคมนาคมขนส่งทางน้ำภายในประเทศเพียงเส้นทางเดียว คือ เส้นทางระหว่างบ้านท่าตอน อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ กับอำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย โดยใช้ลำน้ำกกเป็นเส้นทางบริการ ส่วนการคมนาคมขนส่งทางน้ำระหว่างประเทศใช้ลำน้ำโขงซึ่งเป็นแม่น้ำนานาชาติในการให้บริการ โดยมีท่าเรือที่อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ และอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่เป็นการขนส่งสินค้าระหว่างภาคเหนือตอนบนกับสหภาพเมียนมาร์ สปป.ลาว และจีนตอนใต้

แผนที่ 1-2.5 เส้นทางถนนสายหลักในภาคเหนือตอนบน

แผนที่ 1-2.6 เส้นทางรถไฟในภาคเหนือตอนบน

2.9.6 การใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคเหนือตอนบนเป็นภูเขา โดยพื้นที่ราบส่วนใหญ่อยู่บริเวณแอ่งที่ราบภาคเหนือตอนบน สำหรับการ ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรพบว่า ใช้ทำนามากที่สุด รองลงไป คือ ไร่ปลูกพืชไร่และไม้ผล ส่วนพื้นที่เลี้ยงสัตว์มีน้อยมาก สำหรับพื้นที่ไม่ได้ใช้เพื่อการเกษตรส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าไม้ ที่ตั้งถิ่นฐาน และอื่นๆ เช่น แหล่งน้ำ นอกจากนี้ พื้นที่สูงหลายแห่งซึ่ง โครงการหลวงส่งเสริมให้ชาวไทยภูเขาปลูกพืชผักผลไม้เมืองหนาว ยังเป็นแหล่งผลิตทางการเกษตรและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของภาคเหนือตอนบนอีกด้วย

2.9.7 ลักษณะทางประชากรและสังคม ในปี พ.ศ. 2553 ภาคเหนือตอนบนมีประชากรทั้งหมดจำนวน 5,671,371 คน โดยจังหวัดเชียงใหม่มีประชากรจำนวนมากที่สุด (1,640,479 คน) และจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีประชากรจำนวนน้อยที่สุด (242,742 คน)¹ ประชากรในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีหลากหลายทางชาติพันธุ์เนื่องจากมีการตั้งถิ่นฐานมายาวนานกว่า 1,000 ปีและเป็นที่ตั้งของอาณาจักรโบราณที่สำคัญหลายแห่ง อาทิ เมืองลำพูน (อาณาจักรหริภุญไชย ราชอาณาจักรแห่งแรกในภาคเหนือตอนบน) เมืองเชียงใหม่ (อาณาจักรล้านนา) ซึ่งยังคงปรากฏหลักฐานทั้งด้านโบราณสถานและศิลปวัตถุจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งวัฒนธรรมโบราณที่ประชาชนยังคงดำรงรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ ทำให้พื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีลักษณะทางประชากร สังคม วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งเห็นได้จากลักษณะการแต่งกาย การใช้ภาษาลักษณะสถาปัตยกรรมของอาคารสิ่งก่อสร้าง เทศกาลประเพณี อาหารการกิน ศิลปะการแสดง ฯลฯ ประชากรส่วนใหญ่ในภาคเหนือตอนบนเรียกตนเองว่า คนเมืองหรือไทยวน ซึ่งลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์นี้ล้วนเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีค่าของภาคเหนือตอนบน

2.9.8 สภาพเศรษฐกิจ เศรษฐกิจของภาคเหนือตอนบนขึ้นอยู่กับการผลิตภาคการเกษตร รองลงมา คือ การค้า อุตสาหกรรม และการบริการ ตามลำดับ โดยผลผลิตทางการเกษตรของภาคเหนือที่สำคัญ ได้แก่ ถั่วเหลือง ข้าวโพด ข้าว อ้อย ลำไย ลิ้นจี่ กระเทียม ยาสูบ หอมแดง หอมหัวใหญ่ เนื่องจากพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศใกล้เคียงจึงมีความสำคัญ ทั้งด้านการค้าในประเทศและการค้าระหว่างประเทศ เช่น สหภาพเมียนมาร์ สปป.ลาว และจีนตอนใต้

¹ แหล่งที่มา: รายงานสถิติประชากรและบ้าน สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2553.

2.9.9 แหล่งท่องเที่ยว ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ สภาพภูมิประเทศ ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้ภาคเหนือตอนบนมีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากถึง 696 แห่ง (แผนที่ 1-2.7 ที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน) โดยแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแต่ละประเภท มีดังนี้²

- แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ และโบราณคดี อาทิ เวียงกุมกาม (เชียงใหม่) เมืองเชียงแสน (เชียงราย)
- แหล่งท่องเที่ยวประเภทพิพิธภัณฑ์ อาทิ หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ (เชียงใหม่) หอฝิ่นอุทยานสามเหลี่ยมทองคำ (เชียงราย) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน (น่าน) หอวัฒนธรรมนิทัศน์ (พะเยา) พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง ตรีภุมไชย (ลำพูน)
- แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนา อาทิ วัดพระธาตุคอกยสุเทพวรวิหาร(เชียงใหม่) วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร (เชียงใหม่) วัดพระแก้ว (เชียงราย) วัดร่องขุ่น (เชียงราย) วัดศรีโคมคำ (พะเยา) วัดพระธาตุช้างค้ำ (น่าน) วัดพระธาตุแช่แห้ง (น่าน) วัดพระธาตุช่อแฮ (แพร่) วัดพระธาตุจอมแจ้ง (แพร่) วัดพระธาตุลำปางหลวง (ลำปาง) วัดพระธาตุหริภุญไชย วรมหาวิหาร (ลำพูน) วัดพระธาตุคอกยงมู (แม่ฮ่องสอน) วัดจองคำ-วัดจองกลาง (แม่ฮ่องสอน)
- แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ อาทิ อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ (เชียงใหม่) สามเหลี่ยมทองคำ (เชียงราย) กว๊านพะเยา (พะเยา) อุทยานแห่งชาติดอยภูคา (น่าน) วนอุทยานแพะเมืองผี (แพร่) อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน (ลำปาง) อุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์ (แม่ฮ่องสอน) อุทยานแห่งชาติถ้ำน้ำลอด (แม่ฮ่องสอน)
- แหล่งท่องเที่ยวประเภทสวนเกษตร อาทิ สถานีวิจัยโครงการหลวงดอยอ่างขาง (เชียงใหม่) สวนเกษตรดอยวาวี (เชียงราย) สวนชาดอยแม่สลอง (เชียงราย)
- แหล่งท่องเที่ยวประเภทด้านการค้าชายแดน อาทิ แม่สาย (เชียงราย) เชียงแสน (เชียงราย)
- แหล่งท่องเที่ยวประเภทกิจกรรม อาทิ ล่องแพในลำน้ำแม่แดง (เชียงใหม่) ปางช้างแม่แดง (เชียงใหม่) ล่องแพลำน้ำกก (เชียงใหม่-เชียงราย) ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย (ลำปาง)

² แหล่งที่มา: เอกสารเผยแพร่โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา

- แหล่งท่องเที่ยวในตัวเมือง (เช่น วัด ถนนคนเดิน ร้านขายของที่ระลึก) อาทิ ตัวเมืองเชียงใหม่ ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ตัวเมืองปาย (แม่ฮ่องสอน) ตัวเมืองเชียงราย ตัวเมืองลำพูน ตัวเมืองน่าน

2.9.9.1 แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่มีความสำคัญสูงมากในด้านการท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนบน เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่มีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากหลากหลายประเภท (ตารางที่ 1-2.1 รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่) มีการเข้าถึงที่สะดวกทั้งทางถนน ทางรถไฟ และทางเครื่องบิน อีกทั้งยังมีที่พักแรมและสิ่งบริการอำนวยความสะดวกหลากหลายประเภทให้เลือก แต่ละปีมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาท่องเที่ยวมากกว่า 5 ล้านคน โดยช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ คือ ช่วงฤดูหนาว (เดือนพฤศจิกายน-เดือนกุมภาพันธ์) เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่มีสภาพภูมิอากาศเย็นสบายพืชพรรณไม้แตกใบเขียวชอุ่มมองเห็นวิวทิวทัศน์ได้สวยงาม

แหล่งท่องเที่ยวสำคัญในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ได้แก่ วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดเจ็ดยอด วัดสวนดอก วัดอุโมงค์ หอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ ชุมชนดั้งเดิมวัดเกต ชุมชนผลิตเครื่องเงินถนนวัวลาย ส่วนแหล่งท่องเที่ยวในอำเภออื่นๆ อาทิ

- ด้านทิศเหนือ (เชียงใหม่ แม่แตง เชียงดาว ไชยปราการ ฝาง และแม่อาย) ได้แก่ พระตำหนักคาราภิรมย์ น้ำตกแม่สา ปางช้างแม่สา สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ปางช้างแม่แตง ล่องแพ แม่ตะมานู ถ้ำเชียงดาว ดอยอ่างขาง น้ำพุร้อนฝาง
- ด้านทิศใต้ (หางดง สันป่าตอง จอมทอง ฮอด คอยเต่า) ได้แก่ วัดคันเกว็น (วัดอินทราวาส) เวียงท่ากาน อุทยานแห่งชาติคอยอินทนนท์ อุทยานแห่งชาติออบหลวง และทะเลสาบคอยเต่า
- ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ หมู่บ้านทำร่มบ่อสร้าง เมืองสันกำแพง น้ำพุร้อนสันกำแพง และหมู่บ้านแม่กำปอง

2.9.9.2 แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดลำพูน

จังหวัดลำพูนตั้งอยู่ห่างจากเมืองเชียงใหม่ (ด้านทิศใต้) ประมาณ 30 กิโลเมตร เดิมเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรหริภุญไชยซึ่งเป็นอาณาจักรแห่งแรกในภาคเหนือตอนบน สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1200 โดยมีการตั้งถิ่นฐานอย่างต่อเนื่องยาวนานกว่า 1,300 ปี จึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต แหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นของจังหวัดลำพูนจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์และศาสนา ได้แก่ วัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหริภุญไชย วัดพระคงถ้ำยี่ วัดมหาวัน และวัดประตูลี้ซึ่งสร้างสมัยพระนางจามเทวี เจดีย์เหลี่ยมซึ่งเป็นต้นแบบของสถาปัตยกรรมหริภุญไชยและเป็นที่บรรจุอัฐิของพระนางจามเทวี วัดพระพุทธรบาทตากผ้า โบราณสถานเกาะกลาง (ตารางที่ 1-2.2 รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดลำพูน) นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต อาทิ อุทยานแห่งชาติคอยขุนตาล อุทยานแห่งชาติแม่ปิง อุโมงค์รถไฟขุนตาน ยอดคอยขุนตาล หมู่บ้านทอผ้าหนองเงือก วัดบ้านปาง (พิพิธภัณฑสถานโบราณคดี) วัดพระบาทห้วยต้ม หมู่บ้านกระเหรียง

2.9.9.3 แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง

จังหวัดลำปางมีการเข้าถึงที่สะดวกทั้งทางรถยนต์ รถไฟและเครื่องบิน และมีที่พักแรมให้เลือกใช้บริการหลายแห่ง แหล่งท่องเที่ยวในเขตเมืองที่โดดเด่น คือ วัดและชุมชนดั้งเดิม อาคารโบราณ ชุมชนท่ามะโอ กาดกองต้า (ตลาดกองต้า) วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม (ตารางที่ 1-2.3 รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง) นอกจากนี้ ยังมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย น้ำพุร้อนแจ้ซ้อน น้ำตกวังแก้ว เขื่อนกิ่วลม ถ้ำผาไท วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดพระธาตุจอมปิง และหมู่บ้านแกะสลักไม้

2.9.9.4 แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยา

แหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นของจังหวัดพะเยา คือ กว๊านพะเยาซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่เกิดจากการก่อสร้างประตูระบายน้ำขวางลำน้ำอิง วัดศรีโคมคำซึ่งมีพระพุทธรูปศิลปะเชียงแสนที่ใหญ่ที่สุดในล้านนาไทย หอวัฒนธรรมนิทัศน์ อนุสาวรีย์พ่อขุนงำเมือง วัดพระเจ้านั่งดิน ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ และวัดท่าฟ้าใต้ (ตารางที่ 1-2.4 รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยา)

2.9.9.5 แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงรายตั้งอยู่เหนือสุดของประเทศไทยห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 830 กิโลเมตร ห่างจากเมืองเชียงใหม่ประมาณ 180 กิโลเมตร แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในตัวเมืองเชียงราย ได้แก่ วัดพระแก้ว วัดพระสิงห์ ส่วนแหล่งท่องเที่ยวในอำเภออื่นๆ ที่เป็นที่รู้จัก

ได้แก่ วัดร่องขุน คอยแม่สลอง พระธาตุคอยตุง พระตำหนักคอยตุง เมืองโบราณเชียงแสน ภูชี้ฟ้า ฯลฯ (ตารางที่ 1-2.5 รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย)

2.9.9.6 แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่

แหล่งท่องเที่ยวในตัวเมืองแพร่ที่โดดเด่นและมีความสำคัญ ได้แก่ วัดพระธาตุช่อแฮวัดจอมสวรรค์ วัดพระธาตุจอมแจ้ง บ้านประทับใจ (บ้านไม้สักขนาดใหญ่) บ้านทุ่งโฮ้ง (หมู่บ้านผลิตเสื้อม่อฮ่อม) บ้านร่องฟอง (หมู่บ้านผลิตเครื่องมือเกษตร) และแพะเมืองผี (ตารางที่ 1-2.6 รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่) นอกจากนี้อำเภออื่นๆ ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ พระธาตุ-พระลอ เวียงพระลอ ถ้ำผานางคอย น้ำตกตาดขวา น้ำตกห้วยโรง และน้ำตกคอยสวรรค์

2.9.9.7 แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดน่าน

จังหวัดน่านมีเขตแดนติดต่อกับ สปป. ลาว ด้านชายแดนห้วยโก๋นจึงเป็นจุดที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปเยี่ยมชม ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดน่านที่อยู่ในบริเวณตัวเมืองน่าน ได้แก่ วัดพระธาตุช้างค้ำ วัดภูมินทร์ วัดพระธาตุแช่แห้ง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน วัดหัวข่วง (ตารางที่ 1-2.7 รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดน่าน) ส่วนเส้นทางท่องเที่ยวด้านเหนือมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ อุทยานแห่งชาติคอยภูคา บ่อเกลือ (บ่อเกลือสินเธาว์แห่งเดียวในภาคเหนือ)

2.9.9.8 แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ตะวันตกเฉียงเหนือสุดของประเทศไทย สามารถเดินทางเข้าถึงได้ทั้งทางรถยนต์และเครื่องบิน เนื่องจากสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสูง เส้นทางถนนจึงมีความคดเคี้ยวและสูงชันซึ่งเป็นความท้าทายของการเดินทางท่องเที่ยวและเป็นจุดเด่นในการเดินทาง นอกจากนี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอนยังเป็นจังหวัดเดียวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมจึงมีความแตกต่างจากอัตลักษณ์ที่พบในจังหวัดอื่นๆ ของภาคเหนือตอนบน ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ วัดพระธาตุคอกองมู วัดจองคำ-วัดจองกลาง ตลาดเช้า ภูโคลน (แหล่งโคลนที่มีคุณสมบัติสูงในการบำรุงผิว) ศูนย์ศิลปาชีพจังหวัดแม่ฮ่องสอน เมืองปาย ถ้ำน้ำลอด ปางอุ๋ง พระตำหนักปางตอง บ่อน้ำร้อนผาบ่อง พิพิธภัณฑสถานหทารญี่ปุ่นขุนยวม ทุ่งบัวตองคอยที่บ้านแม่หေး บ้านแม่สามแลบริมแม่น้ำสาละวิน (ตารางที่ 1-2.8 รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน)

ตารางที่ 1-2.1 รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
1	 วัดดัมภัก	24	 วัดคอยแม่ปิ้ง
2	 วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร	25	 วัดพระธาตุดอยเก็ง
3	 วัดหมื่นเงินกอง	26	 วัดพระพุทธรบาทตะเมาะ
4	 วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร	27	 วัดพุทธเอ็น
5	 วัดดวงดี	28	 วัดกอกกาน
6	 วัดเชียงมั่น	29	 วัดยางหลวง
7	 วัดเชียงยืน	30	 วัดกอกแขก
8	 วัดลอยเคราะห์	31	 วัด โมคคัลลาน
9	 วัดชัยมงคล	32	 วัดพระธาตุดอยน้อย
10	 วัดแสนฝาง	33	 วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร (พระธาตุประจำปีชวด)
11	 วัดบุพพาราม	34	 เสาอินทขิล/เสาหลักเมือง
12	 วัดป่าเป้า	35	 หอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่
13	 วัดช่างฆ้อง	36	 ศาลาธารักษ์ 1 จังหวัดเชียงใหม่
14	 วัดโลกโมฬี	37	 คู่มเจ้าบุรีรัตน์ (มหาอินทร์)
15	 วัดศรีสุพรรณ	38	 ชุมชนวัดเกต
16	 วัดหลวงขุนวิน	39	 อนุสาวรีย์สามกษัตริย์
17	 วัดต้นแก้ว (วัดอินทราวาส)	40	 วัดเจ็ดยอด/วัดโพธารามมหาวิหาร
18	 เวียงท่ากาน	41	 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงใหม่
19	 วัดศรีนครรัฐ	42	 วัดสวนดอก/วัดบุปผาราม
20	 วัดป่าเจริญธรรม	43	 วัดอุโมงค์
21	 วัดหนองพันเงิน	44	 วัดร่ำเปิงตโปธาราม
22	 เวียงกุมกาม	45	 พิพิธภัณฑ์รถโบราณ
23	 วัดป่าตึง	46	 วัดพระธาตุดอยคำ

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

 ศาสนสถาน . โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม . วิถีชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม . ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.1 (ต่อ) รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
47	 อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย	68	 บ้านท่าตอน
48	 วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร	69	 บ้านเปียงหลวง
49	 พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์	70	 หมู่บ้านเครื่องปั้นดินเผาเหมืองกุง
50	 ข่วงพระเจ้าล้านนา	71	 พิพิธภัณฑสถาน
51	 พิพิธภัณฑสถานพระตำหนักคาราภิรมย์	72	 บ้านถวาย
52	 พิพิธภัณฑสถานบ้านคำอูน	73	 บ้าน 100 อัน 1,000 อย่าง
53	 แม่ป๋นดิน พ่อทำสวน	74	 บ้านแม่สาใหม่
54	 วัดพระพุทธรบาทสี่รอย	75	 พิพิธภัณฑสถานพระพิฆเนศ
55	 วัดถ้ำผาปล่อง	76	 บ้านไร่ไผ่งาม
56	 วัดถ้ำดับเต่า	77	 พระมหาธาตุคุณภเมทนีดลและพระมหาธาตุคุณภพลภูมิสิริ
57	 กองบัญชาการกองทัพ 3 คณะชาติ ก๊กมินตั๋ง กองทัพ 93 (ถ้ำจอบ)	78	 หมู่บ้านหัตถกรรม เครื่องปั้นดินเผา
58	 วัดท่าตอน	79	 หมู่บ้านทอผ้าชิ้นตีนจก
59	 พระสถูปเจดีย์สมเด็จพระนเรศวร มหาราชานุสรณ์	80	 บ้านจ้างนั๊ก
60	 พระบรมธาตุแสนไห	81	 บ่อสร้าง
61	 วัดฟ้าเวียงอินทร์	82	 ชุมชนวัวลาย
62	 วัดป่าคาราภิรมย์	83	 พิพิธภัณฑสถานโรงงานหลวงที่ 1 (ฝาง)
63	 พิพิธภัณฑสถานชาวเขา	84	 อุทยานแห่งชาติแม่วาง
64	 โฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง	85	 อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย
65	 ถนนคนเดิน	86	 อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์
66	 หมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง (แม่ว) คอยปุย	87	 อุทยานแห่งชาติออบขาน
67	 บ้านยาง	88	 อุทยานแห่งชาติออบหลวง

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

ศาสนสถาน

โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม

วิถีชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม

ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.1 (ต่อ) รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
89	 อุทยานแห่งชาติแม่โถ	110	 น้ำพุร้อนโป่งเดือด ป่าแป๋
90	 อุทยานแห่งชาติเชียงดาว	111	 ชุนแม่ยะ/หน่วยจัดการต้นน้ำชุนแม่ยะ
91	 อุทยานแห่งชาติดอยเวียงผา	112	 ดอยหลวงเชียงดาว
92	 อุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก	113	 ป่าเก็ยะ (แม่ตะมาน)
93	 อุทยานแห่งชาติขุนขาน	114	 สถานีวิจัยเกษตรที่ราบสูงป่าเก็ยะ ดอยเชียงดาว
94	 อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง	115	 ถ้ำเชียงดาว
95	 อุทยานแห่งชาติศรีลานนา	116	 ห้วยน้ำรู/สามหมื่น
96	 อุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้	117	 น้ำชาวรู
97	 ห้วยตึงเฒ่า	118	 ถ้ำผีแมน
98	 สวนกล้วยไม้และฟาร์มผีเสื้อ	119	 กาดเมืองผี
99	 ทะเลสาบดอยเต่า	120	 ป่าพันปีสระมรกต
100	 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยม่อนจอง	121	 ดอยผาแดง (ดอยทิวลิปดอยผาแดง)
101	 เขื่อนแม่กวงอุดมธารา	122	 ประตุนิน โบราณ
102	 หนองบัวพระเจ้าหลวง	123	 อุทยานแห่งชาติดอยอ่างขาง
103	 น้ำพุเย็นเจ็ดสี/น้ำตกบัวตอง	124	 บ่อน้ำมันฝาง
104	 ป่าดงปงไหว	125	 บ่อน้ำร้อนฝาง
105	 น้ำพุร้อนสันกำแพง	126	 ดอยผาหลวงฟ้าห่มปก
106	 ถ้ำเมืองออน	127	 ถ้ำห้วยบอน
107	 น้ำตกแม่สา	128	 น้ำตกตาดหมอก-ตาดเหมย
108	 เขื่อนแม่จัดสมบูรณ์ชล	129	 ถ้ำโบราณ
109	 น้ำตกหมอกฟ้า	130	 ไร่ช้างขาว

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

 ศาสนสถาน, โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม, วิถีชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม, ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.1 (ต่อ) รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
131	 น้ำพุร้อนโป่งกวาง	147	 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ห้วยโป่ง
132	 ม่อนอังเกตุ	148	 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ห้วยน้ำขุ่น
133	 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสะเมิง	149	 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง บ้านวัดจันทร์
134	 ล่องแพแม่วาง	150	 เชียงใหม่ไนท์ซาฟารี
135	 ปางช้างแม่วาง	151	 สวนเฉลิมพระเกียรติฯ ราชพฤกษ์ 2549
136	 คอยอินทนนท์	152	 สวนรุกขชาติห้วยแก้ว
137	 น้ำตกแม่ยะ	153	 สวนสัตว์เชียงใหม่
138	 สวนป่าแม่แจ่ม	154	 เชียงใหม่ซูอควาเรียม
139	 ขุนช่างเคี่ยน	155	 โรงเรียนลิงเพื่อการเกษตร
140	 ปางช้างแม่ทะมาน	156	 สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนาง เจ้าสิริกิติ์
141	 สวนสัมมนาธรรมแม่อาว (8)	157	 บ้านควายไทย
142	 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทา เหนือ	158	 คุ้มเสือแม่มิม
143	 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงตีนตก	159	 สถานีวิจัยเกษตรหลวงปางดะ
144	 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงป่าเมี่ยง	160	 ศูนย์วิจัยเกษตรหลวงเชียงใหม่ (ขุนวาง)
145	 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง แม่ปูนหลวง	161	 อ่างเก็บน้ำหนองสระเรียม
146	 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ห้วยน้ำริน	162	 สถานีทดลองปลูกพรรณไม้บ่อ แก้ว (สวนสนบ่อแก้ว)

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

ศาสนสถาน

โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม

วิถีชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม

ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.1 (ต่อ) รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
163	 ช้างไถนา	166	 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองเขียว
164	 ชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านโป่ง	167	 พิพิธภัณฑ์ตุ๊กตา/ศูนย์ผลิตตุ๊กตาเชียงใหม่
165	 ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้	168	 ถนนนิมานเหมินทร์

ที่มา: จากเอกสารเผยแพร่โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและหน่วยงานเอกชน

ตารางที่ 1-2.2 รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดลำพูน

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
1	 อนุสาวรีย์พระนางจามเทวี	13	 อนุสาวรีย์สุทิวาเกษิ
2	 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติหริภุญไชย	14	 วัดมหาวัน
3	 วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร	15	 วัดจามเทวี
4	 พระบรมธาตุหริภุญชัย	16	 วัดพระยืน
5	 พระสุวรรณเจดีย์ หรือปทุมวดีเจดีย์	17	 วัดพระคงเกษิ
6	 วัดพระเจ้าสะเลียมหวาน	18	 กู่ช้าง-กู่ม้า
7	 วัดพระธาตุคอกวางคำ	19	 อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย
8	 วัดพระพุทธบาทห้วยต้ม	20	 บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์คอกขะม้อ
9	 วัดมหาธาตุเจดีย์ศรีเวียงชัย	21	 วัดพระพุทธบาทผาหนาม
10	 วัดพระธาตุห้าดวงหรือเวียงเจดีย์ห้าหลัง	22	 โบราณสถานวัดเกาะกลาง
11	 วัดบ้านปาง	23	 วัดพระเจ้าตนหลวง
12	 พระพุทธบาทถ้ำป่าไผ่หรือถ้ำคอกยโตน	24	 วัดหนองเจือก

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

 ศาสนสถาน, โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม, วัดชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม, ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.2 (ต่อ) รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดลำพูน

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
25	 วัดป่าเหียง	42	 อุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล
26	 วัดพระพุทธบาทตากผ้า	43	 น้ำตกแม่ลาน
27	 อุโมงค์ขุนตาล	44	 น้ำตกตาดเหมย
28	 วัดศรีดอนชัย	45	 ถ้ำเอราวัณ
29	 วัดพระธาตุคอกยเวียง	46	 ถ้ำหลวงผาเวียง
30	 พระธาตุคอกยห้างบาดร	47	 อุทยานแห่งชาติแม่ปิง
31	 วัดดู่แก้ว	48	 หูงก๊ก
32	 พิพิธภัณฑสถานชุมชนเมืองหริภุญไชย	49	 น้ำตกถ่อหลวง
33	 ชำมุงทำสิ่งและชุมชนเวียงยอง	50	 แก่งก้อ
34	 บ้านหนองช้างค้ำ	51	 วนอุทยานแห่งชาติดอยเวียงแก้ว
35	 บ้านม้า	52	 ดอยผาเมือง
36	 หมู่บ้านแกะสลัก อำเภอแม่ทา	53	 น้ำตกแม่ถ่อหลวง
37	 หมู่บ้านกระเหรียงแม่ขนาด	54	 เกาะคู่สร้าง คู่สม (ในอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล)
38	 อุทยานธรรมชาติและหอคิลปี	55	 อ่างเก็บน้ำแม่ธิ
39	 แหล่งทอผ้าบ้านหนองเงือก	56	 อ่างเก็บน้ำแม่วังล้าน
40	 หมู่บ้านกระเหรียงห้วยหละ	57	 อ่างเก็บน้ำทาสบเส้า
41	 ศูนย์พัฒนาชาวเขา บ้านพระบาทห้วยต้ม	58	 ตลาดกลางสินค้าเกษตร (ภาคดอยดี)

ที่มา: จากเอกสารเผยแพร่โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและหน่วยงานเอกชน

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

 สถานสถาน, โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม, วิถีชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม, ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.3 รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
1	 ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง	21	 วัดพระธาตุจอมปิง
2	 พระพุทธนิรโรคันตรายชัยวัฒน์จตุรทิศ	22	 วัดปางยางคก
3	 สถานีรถไฟนครลำปาง	23	 วัดอักษไชยคีรี
4	 วัดศรีรองเมือง	24	 อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาคำลือ
5	 วัดศรีชุม	25	 วัดพระบาทปู่ผาแดง
6	 วัดป่าฝาง/วัดศาสนโชติการาม	26	 วัดดงนั้งชัยคีรี
7	 วัดไชยมงคล	27	 ศาลเจ้าพ่อประตูผา
8	 พิพิธภัณฑ์ธนาคารไทย	28	 เจ้าพ่อประตูผา
9	 สะพานรัษฎาภิเศก/สะพานขาว	29	 แหล่งโบราณคดีค่ายประตูผา
10	 ตลาดรัษฎา/ตลาดหัวขัว	30	 ชุมชนท่ามะโอ
11	 ถนนตลาดเก่า/ถนนตลาดจีน/ภาค กองดำถนนคนเดิน	31	 บ้านเสานัก
12	 วัดประตูป่อง	32	 สถานปฏิบัติธรรม-มณฑปหลวง พ่อเกษม เขมโก
13	 วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม	33	 ศูนย์ศิลปะชุมชนเมืองงาว/บ้าน จ้างหลวง
14	 วัดเจดีย์ขาวหลัง	34	 ตลาดทุ่งเกวียน ,
15	 วัดม่อนพญาแช่	35	 เขื่อนกิ่วลม
16	 วัดพระธาตุเสด็จ	36	 สวนสาธารณะหนองกระทิง
17	 วัดบุญวาทย์วิหาร	37	 อุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล
18	 วัดปงสนุกเหนือ	38	 อุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท
19	 วัดพระธาตุลำปางหลวง	39	 เขื่อนลิกไนต์ แม่เมาะ
20	 วัดเสลารัตนปีพทาราม (วัดไหล่ หินหลวง)	40	 อุทยานแห่งชาติดอยธง

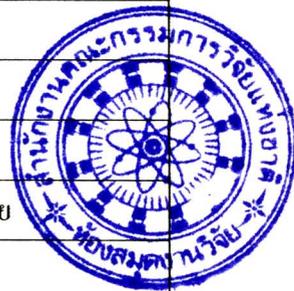
หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

ศาสนสถาน , โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม , วิถีชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม , ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.3 (ต่อ) รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
41	 น้ำตกแม่วะ	50	 เส้นทางศึกษาธรรมชาติน้ำตกแม่เปียม
42	 ถ้ำน้ำผาผางาม อ.แม่พริก	51	 น้ำตกวังแก้ว
43	 อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน	52	 ถ้ำพระเจดีย์
44	 น้ำพุร้อนแจ้ซ้อน	53	 อ่างเก็บน้ำวังเฮือ
45	 น้ำตกแจ้ซ้อน	54	 อ่างเก็บน้ำแม่มอก
46	 น้ำตกแม่มอญ	55	 ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย
47	 น้ำตกแม่ขุน	56	 สวนป่าทุ่งเกวียน
48	 ถ้ำผางาม	57	 ลำปางรักษ์สมุนไพรร
49	 เส้นทางศึกษาธรรมชาติน้ำตกแจ้ซ้อน	58	 บ้านสวนเซรามิก

ที่มา: จากเอกสารเผยแพร่ โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและหน่วยงานเอกชน

ตารางที่ 1-2.4 รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยา

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
1	 โบราณสถานบ้านร่องไฮ	9	 อนุสรณ์ผู้เสียสละ พทท. 2324
2	 พระตำหนักแก้วพะเยา	10	 วัดพระธาตุสบแวน
3	 วัดพระธาตุคอกยหวก	11	 วัดนันทาราม
4	 วัดท่าฟ้าใต้	12	 วัดแสนเมืองมา
5	 วัดศรีโคมคำ	13	 วัดพระธาตุจอมทอง
6	 โบราณสถานเวียงล่อ	14	 วัดอนาลโยทิพยาราม
7	 วัดพระธาตุขิงแกง	15	 วัดศรีอุโมงค์คำ
8	 วัดพระเจ้านั่งดิน	16	 วัดลี

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

 ศาสนสถาน, โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม, วิถีชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม, ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.4 (ต่อ) รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยา

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
17	 วัดศรีจอมเรือง	35	 แก่งหลวง
18	 พระตำหนักพระศรีนครินทร์รา บรมราชชนนี	36	 ผังเต้า
19	 หอวัฒนธรรมนิทัศน์	37	 อุทยานแห่งชาติแม่ปืม
20	 หมู่บ้านปางปูเล๊ะ	38	 อุทยานแห่งชาติภูซาง
21	 ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ	39	 น้ำตกภูซาง
22	 กว๊านพะเยา	40	 บ่อน้ำอุ่นภูซาง
23	 อุทยานแห่งชาติดอยหลวง	41	 ถ้ำผาแดง
24	 อุทยานแห่งชาติป่าแม่ปืม	42	 ถ้ำน้ำลอด
25	 น้ำตกจำปาทอง	43	 ดอยผาดำ
26	 ดอยหนอก	44	 ถ้ำหลวง
27	 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ	45	 ถ้ำน้ำดิง
28	 ผาเทวดา	46	 เต่าปูลู
29	 น้ำตกน้ำมิน	47	 อ่างเก็บน้ำห้วยชมพู
30	 วนอุทยานภูลังกา	48	 ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด พะเยา
31	 วนอุทยานไดโนเสาร์	49	 อ่างเก็บน้ำห้วยยั้ง
32	 อุทยานแห่งชาติดอยภูนาง	50	 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปางค่า
33	 น้ำตกธารสวรรค์	51	 ศูนย์อุตสาหกรรมอัญมณี
34	 น้ำตกห้วยคันฝี่ง	52	 ตลาดการค้าชายแดนไทย - ลาว บ้านฮวก

ที่มา: จากเอกสารเผยแพร่โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและหน่วยงานเอกชน

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

ศาสนสถาน

โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม

วิชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม

ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.5 รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
1	 อนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งรายมหาราช	21	 สถานีเกษตรที่สูงตามแนวพระราชดำริ บ้านปางขอน
2	 กู่พระเจ้าเม็งราย	22	 วัดเซตวัน/วัดพระนอน
3	 วัดพระสิงห์	23	 วัดหมื่นพุทธ
4	 วัดพระแก้ว	24	 วัดถ้ำป่าอาชาทอง (พระขี้ม้า บิณฑบาต)
5	 วัดพระธาตุดอยหลวง	25	 วัดพระธาตุดอยจันทร
6	 วัดพระธาตุดอยเขาควาย	26	 สถูปคอยช้างมูบและสวนรุกขชาติช้างมูบ
7	 วัดศรีบุญเรือง	27	 พระธาตุดอยตุง
8	 วัดเจ็ดยอด	28	 วัดร้อยข้อ
9	 วัดกลางเวียง	29	 เวียงหนองล่อง
10	 วัดป่าดอยพระบาท	30	 วัดหลวงพ่อทิพย์/วัดยาย
11	 โบราณสถานถ้ำพระ	31	 เมืองโบราณดงเวียงแก่น
12	 วัดพระธาตุดอยกองข้าว	32	 วัดพระธาตุดอยจ้อ
13	 วัดมิ่งเมือง	33	 พระเจ้าสองสี
14	 วัดพระธาตุดอยจอมทอง/วัดพระธาตุดอยจอมทอง	34	 พระธาตุดอยแก้ว
15	 วัดงำเมือง	35	 พระธาตุสามดวง
16	 วัดศรีเกิด	36	 วัดถ้ำพระบำเพ็ญบุญ
17	 พุทธอุทยานรุกคังวัดพระธาตุดอยอินทรี	37	 วัดพระเจ้าทองทิพย์
18	 วัดพระธาตุดอยสัก	38	 วัดเจดีย์หลวง
19	 วัดมุงเมือง	39	 ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
20	 วัดพระธาตุมะแอบ	40	 เมืองโบราณเวียงกาหลง

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

 ศาสนสถาน, โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม, วิถีชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม, ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.5 (ต่อ) รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
41	 พระธาตุดอยม่อ	60	 อนุสรณ์สถานสามผู้กล้า
42	 วัดพระธาตูปุล้าน	61	 วัดพระบวช
43	 วัดพระธาตุดอกมูมเมือง	62	 วัดมุงเมือง
44	 พระธาตุดอยหมอกแก้ว	63	 เมืองโบราณเชียงแสน
45	 พระธาตุดอยแจ้	64	 วัดพระธาตูกู่เข้า
46	 อนุสรณ์ชาวไทยเชื้อสายจีน/ อนุสรณ์สถานอดีตทหารจีนคณะ ชาติ	65	 บ้านศิลปินถวัลย์
47	 พระธาตุดอยเวา	66	 พิพิธภัณฑ์พระธาตุ วัดถ้ำผาจอม
48	 เวียงพางคำ	67	 หอฝั้นอุทยานสามเหลี่ยมทองคำ
49	 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียง แสน	68	 พิพิธภัณฑ์บ้านฝั้น
50	 วัดพระธาตุเจดีย์หลวง	69	 พระพุทธรูปล้านตื้อ พระเชียงแสนสี่แผ่นดิน
51	 วัดพระเจ้าล้านทอง	70	 บ้านหาดบาย
52	 วัดป่าสัก	71	 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดหลวง
53	 วัดพระธาตุดาเวา	72	 วัดร่องขุ่น
54	 วัดเจดีย์เจ็ดยอด	73	 สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ฯ
55	 วัดพระธาตุดอยกิตติ	74	 ศูนย์ภาษาวัฒนธรรมจีนสิรินธร
56	 วัดสังฆาแก้วดอนตัน	75	 พิพิธภัณฑ์ชาวเขา
57	 พระธาตุดอยปู่เข้า	76	 สวนดุงและโคม
58	 วัดอาทิตันแก้ว	77	 หมู่บ้านชาวเขา (ดอยฮาง)
59	 วัดผ้าขาวบ้าน	78	 โครงการท่องเที่ยวชนเผ่า มูลนิธิกระจกเงา

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

ศาสนสถาน

โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม

วิถีชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม

ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.5 (ต่อ) รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
79	 หอวัฒนธรรมนิทัศน์เฉลิม พระเกียรติกาญจนาภิเษก	94	 น้ำตกขุนกรณ์
80	 พิพิธภัณฑ์อุบคำ	95	 ล่องเรือแม่น้ำกก
81	 ชี้ช้างเที่ยวบ้านกระเหรี่ยงรวมมิตร	96	 ไร่แม่ฟ้าหลวง
82	 พิพิธภัณฑ์รอยพระบาทรัชกาลที่ 9	97	 บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยมและ บ่อน้ำร้อนผาเสริฐ
83	 ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชนเผ่า บ้านจะแล	98	 น้ำพุร้อน โป่งพระบาท
84	 มูเซอคอยปูไข่	99	 ถ้ำผาตอง
85	 หมู่บ้านชาวเขากระเหรี่ยงคอยาว	100	 น้ำตกโป่งพระบาท
86	 ลานทองอุทยานวัฒนธรรมลุ่มน้ำ โขง	101	 น้ำตกห้วยชมพู/น้ำตกห้วยसान
87	 พิพิธภัณฑ์พระ (ประทีปโกศล แลนด์)	102	 บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม
88	 ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงราย	103	 อุทยานแห่งชาติลำน้ำกก
89	 บ้านห่อซา	104	 คอยดั่ง นางแล
90	 บ้านเทิดไทย	105	 วนอุทยานคอยกาศผี
91	 พระตำหนักคอยดุง/สวนแม่ฟ้า หลวง	106	 น้ำตกห้วยแก้ว
92	 หอแห่งแรงบันดาลใจ/หอพระ ราชประวัติ (เดิม) คอยดุง	107	 สวนป่าแม่ยาว - แม่ซ้าย
93	 หมู่บ้านไหมไทยเฉลิมพระเกียรติ บ้านสันธาตุ	108	 วนอุทยานน้ำตกตากสวรรค์

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

ศาสนสถาน

โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม

วิถีชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม

ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.5 (ต่อ) รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
109	 หนองคือเวียง	128	 ทะเลสาบเชียงแสน/เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองบงคาย
110	 สวนสาธารณะสนามบินเก่า	129	 วนอุทยานน้ำตกขุนน้ำยาบ
111	 หาดผาขาว (ล่องแพ)	130	 ท่าเรือบั๊ก
112	 หาดเชียงราย (พิทยาน้อย)	131	 ดอยผาดั่ง
113	 น้ำพุร้อนป่าดิ่งหรือ โป่งน้ำร้อนห้วยหินฝน	132	 หาดผาไค
114	 ดอยแม่สลอง	133	 ถ้ำ อ.เวียงแก่น
115	 ดอยหัวแม่คำ	134	 วนอุทยานถ้ำผาแล
116	 สวนรุกขชาติดอยช้างมูบ/ สวนกุหลาบพันปีดอยตุง	135	 วนอุทยานภูชี้ฟ้า
117	 วนอุทยานน้ำตกหัวแม่คำ	136	 น้ำตกภูซาง (น้ำตกอุ่น)
118	 วนอุทยานสันผาผญาไพร	137	 น้ำตกตาดห้วยไคร้
119	 ถ้ำผาจอม	138	 ภูชมดาว/ผาหม่นน้อย
120	 ถ้ำปุม	139	 ผาผึ้ง (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์)
121	 ถ้ำปลา	140	 สวนสนเล้าตาขาว
122	 ถ้ำเสาหินพญานาค	141	 อุทยานแห่งชาติดอยหลวง
123	 วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน	142	 ถ้ำหลวงแม่สรวย
124	 เส้นทางเดินป่า พิชิตยอดเขานางนอน	143	 น้ำตกตาดหลวง
125	 ทะเลสาบเชียงแสน	144	 ดอยวาวี ดอยช้าง ดอยกาศี
126	 สบรวก/ดินแดนแห่งสามเหลี่ยมทองคำ	145	 วนอุทยานชาพันปี
127	 น้ำตกป่าดิ่ง	146	 น้ำตกห้วยน้ำอุ่น

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

อุทยานสถาน

โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม

วิถชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม

ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.5 (ต่อ) รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
147	 ลานสาวกอด	164	 ถ้ำผาโจง
148	 บ่อน้ำร้อนแม่ชะจาน	165	 น้ำตกทรายขาว
149	 อุทยานแห่งชาติขุนแจ	166	 ถ้ำผาวิ (ถ้ำสามหน้า)
150	 น้ำตกขุนแจ	167	 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงสะโง๊ะ
151	 วนอุทยานน้ำตกแม่โท	168	 สวนสาธารณะเกาะลอย
152	 วนอุทยานน้ำตกตาดควัน	169	 สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ ดอยบ่อ
153	 น้ำตกห้วยคิหมิ	170	 ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ต.ศรีคำ
154	 น้ำตกห้วยผาดูบ	171	 ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูง ดอยหัวแม่คำ
155	 น้ำตกห้วยเครือเขา	172	 สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงฯ บ้านห้วยหยวกป่าโซ
156	 วนอุทยานพญาพิภักดิ์	173	 อ่างเก็บน้ำว่อง
157	 วนอุทยานน้ำตกดอนศิลา - ผางาม	174	 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยแล้ง
158	 ถ้ำพระ - ถ้ำลม	175	 ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงดอยผาหม่น
159	 น้ำพุร้อนห้วยทรายขาว	176	 หน่วยจัดการต้นน้ำแม่งา (อช.ดอยหลวง)
160	 ถ้ำน้ำลอด	177	 อ่างเก็บน้ำแม่ปอน
161	 น้ำตกห้วยแล้ง	178	 สถานีทดลองเกษตรที่สูงวาวี
162	 ถ้ำผายาว	179	 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำขุ่น
163	 น้ำตกปูแกง		

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

 ศาสนสถาน, โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม, วิถีชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม, ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.5 (ต่อ) รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
180	 อ่างเก็บน้ำบ้านห้วยก้าง	184	 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ห้วยโป่ง
181	 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง ห้วยน้ำริน	185	 สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าแม่ลาว
182	 ตลาดแม่สาย - ทำชี้เหล็ก	186	 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง แม่ปุนหลวง

ที่มา: จากเอกสารเผยแพร่โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและหน่วยงานเอกชน

ตารางที่ 1-2.6 รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
1	 วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี	15	 บ้านวงศ์บุรี
2	 วัดพระธาตุช่อแฮ	16	 หมู่บ้านทอผ้าตีนจก
3	 วัดหลวง	17	 หมู่บ้านทุ่งโฮ้ง
4	 วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร	18	 สวนอุทยานแพะเมืองผี
5	 วัดจอมสวรรค์	19	 สวนหินมหาราช
6	 วัดพระธาตุจอมแจ้ง	20	 หล่มดั่ง
7	 วัดพระนอน	21	 สวนอ้อมทอง (สวนอู่น)
8	 พิพิธภัณฑสถานเจ้านรธาสยามเวียงสรอง	22	 บ้านนาตอง
9	 บ้านวงศ์บุรี	23	 อุทยานแห่งชาติคอกผากอง
10	 คู่มเจ้าหลวง	24	 อุทยานแห่งชาติเวียงโกศัย
11	 หมู่บ้านน้ำแรม	25	 แก่งหลวง
12	 พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน	26	 ภูเขาหินปะการัง
13	 บ้านประทับใจ	27	 อุทยานแห่งชาติแม่ยม
14	 หมู่บ้านนามน	28	 แก่งเสือเต้น

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

 ศาสนสถาน, โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม, วิถีชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม, ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.6 (ต่อ) รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
29	 บ่อน้ำร้อนแม่จอก	33	 สวนวิจัยพืชสวนแพร่
30	 น้ำตกขาววา	34	 อ่างเก็บน้ำแม่มาน
31	 น้ำตกแม่เงิงหลวง/แม่เงิงน้อย	35	 อ่างเก็บน้ำแม่ถาง
32	 วนอุทยานแพะเมืองผี		

ที่มา: จากเอกสารเผยแพร่โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและหน่วยงานเอกชน

ตารางที่ 1-2.7 รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดน่าน

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
1	 วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร	15	 บ้านไผ่งาม (ทอผ้า)
2	 วัดพระธาตุแช่แห้ง	16	 บ้านหลายทุ่ง (ทอผ้าไทลื้อ)
3	 วัดภูมินทร์	17	 อุทยานแห่งชาติดอยภูคา
4	 วัดสวนตาล	18	 เสาดินนาน้อย (ฮ่อมจ้อม) และ คอกเสือ
5	 วัดพระธาตุเขาน้อย	19	 ผาตูป
6	 วัดมิ่งเมือง	20	 คอกเสือ
7	 วัดพญาภู	21	 ดอยคองหญ้าห้วย
8	 วัดหัวข่วง	22	 ดอยภูคา
9	 วัดพญาวัด	23	 ผาซู้ (ผาเซ็ดชู)
10	 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน	24	 น้ำตกศิลาเพชร
11	 แหล่งเตาเผาและเครื่องเคลือบ บ้านบ่อสวก	25	 อุทยานแห่งชาติแม่จรม
12	 คู่มเจ้าราชบุตร	26	 ผาผึ้ง
13	 หมู่บ้านโป่งและปางสา	27	 ดอยภูสู่ม
14	 ป่าชุมชนศิลาแลง	28	 วนอุทยานถ้ำผาตูป

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

ศาสนสถาน

โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม

วิถชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม

ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.7 (ต่อ) รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดน่าน

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
29	 ชมพูกา	36	 แก่งมะผ้าแก้วบั้ง
30	 น้ำตกภูฟ้า	37	 อุทยานแห่งชาติขุนน่าน
31	 ถ้ำบ่อทิพย์	38	 อุทยานแห่งชาติดอยภูแว
32	 ดอยเสมอดาว	39	 ถนนลอยฟ้า
33	 ภูผาหินฆ้อง	40	 ถ้ำผาฆ้อง
34	 อุทยานแห่งชาติศรีน่าน	41	 หมู่บ้านประมงปากนาย
35	 ดอยขุนลาน	42	 ลำน้ำว้า (ล่องแก่ง)

ที่มา: จากเอกสารเผยแพร่โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและหน่วยงานเอกชน

ตารางที่ 1-2.8 รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
1	 อนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชา	12	 วัดหัวเวียง/วัดกลางเมือง
2	 วัดจองสูง/วัดอุทธารมณ	13	 วัดจองคำ
3	 วัดศรีบุญเรือง	14	 วัดจองกลาง
4	 วัดแสนทอง	15	 พระตำหนักปางตอง
5	 วัดพระธาตุจอมทอง	16	 วัดกิตติวงศ์
6	 วัดพระธาตุจอมแจ้ง	17	 วัดต่อแพ
7	 วัดพระธาตุจอมมอญ	18	 วัดม่วยต่อ
8	 วัดพระธาตุจอมกิตติ	19	 วัดกลาง
9	 วัดพระธาตุคอกงมู	20	 วัดพระธาตุแม่เย็น/เจดีย์พระธาตุแม่เย็น
10	 วัดพระนอน	21	 วัดน้ำฮู
11	 วัดก้ำก่อ	22	 พิพิธภัณฑ์อนุสรณ์สถานไทยญี่ปุ่น

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

ศาสนสถาน

โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม

วิถีชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม

ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.8 (ต่อ) รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
23	 วัดป่าขาม	44	 น้ำตกหมอกแปง
24	 โฮมสเตย์บ้านแม่ละนา	45	 กองแลน
25	 โฮมสเตย์บ้านบ่อไคร้	46	 โป่งน้ำร้อนท่าปาย
26	 หมู่บ้านรักไท (แม่่อ)	47	 โป่งน้ำร้อนเมืองแปง
27	 หมู่บ้านสันติชล	48	 อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง
28	 บ้านทอดไทย	49	 ดอยกิ่วลม
29	 ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นอำเภอ ขุนยวม	50	 ดอยช้าง
30	 ศูนย์ศิลปาชีพบ้านกะเหรี่ยงแม่ปิง	51	 ห้วยน้ำรู
31	 บ้านเมืองปอน	52	 ดอยสามหมื่น
32	 หมู่บ้านละว้า (ลัวะ)	53	 โป่งเดือดป่าแป๋
33	 บ้านกะเหรี่ยงห้วยห้อม	54	 ห้วยจอกหลวง
34	 บ้านแม่สามแลบ	55	 น้ำตกแม่สุรินทร์
35	 โฮมสเตย์บ้านพะมอลอ	56	 ทุ่งบัวตองดอยแม่อุคอ
36	 บ้านท่าตาฝั่ง	57	 น้ำตกแม่อุคอ
37	 บ้านกะเหรี่ยงแม่สะกั่ว	58	 บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง
38	 ตลาดเช้า	59	 หนองจองคำ
39	 ศูนย์ศิลปาชีพจังหวัดแม่ฮ่องสอน	60	 บ่อน้ำร้อนผาบ่อง
40	 บ้านน้ำเพียงดิน	61	 บ่อน้ำพุร้อนบ้านท่าปาย
41	 บ้านยอดดอย/หมู่บ้านแม่ ไม้โครเวฟ	62	 น้ำตกผาบ่อง
42	 บ้านห้วยเสือเฒ่า (กระเหรี่ยงคอยาว)	63	 ถ้ำปลา (อุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - ผาเสื่อ)
43	 แม่น้ำปาย	64	 น้ำตกชู้ซ่า

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

ศาสนสถาน

โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม

วิถีชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม

ธรรมชาติ

ตารางที่ 1-2.8 (ต่อ) รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว
65	 โครงการสวนป่าในพระราชดำริ ปางตอง 2 (ปางอู๋ง)	74	 แม่น้ำเงา
66	 หนองเขียว	75	 บ้านห้วยโป่งอ่อน
67	 อุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์	76	 เขื่อนผลิตไฟฟ้าพลังน้ำผาบ่อง
68	 ถ้ำแก้วโกมล	77	 สถานีวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์ ปางตอง
69	 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ขวม ฝั่งขวา	78	 ถ้ำลอด (สถานศึกษาธรรมชาติ และสัตว์ป่าถ้ำน้ำลอด)
70	 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ดอยเวียงหล้า	79	 ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูง
71	 อุทยานแห่งชาติแม่เงา	80	 ตลาดนัดการค้าชายแดน
72	 น้ำตกแม่สุวรรณคี่น้อย	81	 จุดผ่อนปรนการค้าบริเวณ ช่องทางบ้านเสาหิน
73	 อุทยานแห่งชาติสาละวิน	82	 พิพิธภัณฑ์ชุมชนแม่สะเรียง

ที่มา: จากเอกสารเผยแพร่โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและหน่วยงานเอกชน

หมายเหตุ: ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและความหมายของสัญลักษณ์

 ศาสนสถาน, โบราณคดี/ประวัติศาสตร์/ศิลปกรรม, วิถีชุมชน/ประเพณี/วัฒนธรรม, ธรรมชาติ